

EUSEBIU CAMILAR

COLUMNA

Poarta
furtunilor

EUSEBIU CAMILAR

Poarta furtunilor

EDITURA MILITARĂ - 1972

Ilustrația copertei: DONE STAN

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

voluntari - 2004

PRECUVINTARE

Incredințați sîntem că nu ne va învinovăți nimeni de laudă goală, dacă vom mărturisi la începutul acestei cărți că patria noastră se poate asemui cu cele mai încîntătoare meleaguri ale pămîntului! Cuvînte de nimire au rostit despre ea vestiții călători din alte veacuri!

De la munții măreți, cîmpii roditoare se întind pînă la clătînoarele plaiuri ale mării. Fierul, arama, aurul, cărbunele, păcura, vitele, caii, turmele au atras luarea-aminte a poftitorilor de avuții, încă din cele mai vechi timpuri. Brazilii înalți și drepti ca lumînările au străbătut în vechime mările și oceanele, cioplîți în catarguri de corăbii. Stejarii falnici și puternici din munții noștri au ajuns pînă la schelele Asiei, spre a se dura din ei galioanele cele mai bune de înfruntat furtunile.

În ce privește fiarele codrilor de la noi erau de nebiruit și ca număr, și ca preț. După cum istorisește Măria sa Cantemir Vodă, nisipul rîurilor noastre

era amestecat cu atîta pulbere de aur, încît cei ce o adunau au trebuit să se alcătuiască într-o breaslă, aceea a aurarilor. Despre fier, tot pînă Măriei Sale scrie că se găsea în bucăși, prin peșterile munților, încît, cînd îl foloseau ca ghiulele, tunarii altor timpuri nu mai aveau nevoie să-l șlefuiască!

Să nu mai vorbim de frumusețea și bogăția rîurilor noastre! Cine n-a gustat, măcar o dată, cărnața păstrăvului din Bistrița n-are dreptul să se numere iubitor de pescuit și cunoscător al țării! Oriunde te duci, ori încotro te uiși, îți iau ochii priveliștile peste seamă de încîntătoare.

Acest pămînt, preaiubiților cititori, a stîrnit multe poște năvălitorilor. Așezarea lui geografică, la o aruncătură de băț de semînțiile neliniștite, i-a pricinuit mult zbucium, pară de foc și plîns. Cea mai grozavă dintre semînțiile cotropitoare, de acum aproape șase sute de ani, erau turcii, stîrniți de un vînt turbat din nisipurile Asiei. Pe unde treceau ei, cetățile și satele se prefăceau în pulbere; noaptea robiei se întindea; pierrea puțina civilizație; pierrea știința; cavaleriile sălbatice călcau în școli și-n locuințele învățaților; noroade întregi erau legate în juvăt și duse la târgurile de robi; celor ticăloși care li se supuneau de bunăvoie, turcii le cereau biruri îngrozitoare; cereau mai cu seamă biruri de copii, să-i crească în legile lor războinice pentru armata ienicerilor.

Acea semînție, atinsă parcă de turbare, rîvnea într-una înainte. Cum a cucerit Bulgaria, stărnua cu îndărădnicie spre Dunăre, să cucerească pămîntul nostru. Cu cît s-apropia, tot mai avan băteau clopotele Europei, ca la apropierea ciumei, jocului și distrugerii desăvîrșite. Țara noastră era ca o poartă puternică de care se izbeau acele vînturi ale isto-

riei. Întru paza ei s-au ridicat viteji mari, care au stat și au apărut-o cu paloșul, cu arcul și cu parul asumat la capăt. Dincolo de această poartă a furtunilor se întindea Europa, cu castele și cetăți zidite în stîncă. În vreme ce îngîmfații crai și rigi europeni benchetuiam după zidurile lor, în vreme ce ei petreceau la vînători de mistreși și bouri, vitejii domni ai pămîntului nostru stăteau cu piepturile în poarta furtunilor. Dar ei nu apărau numai țara noastră, ci întreaga Europă către care rîvneau înfricoșajii oșteni. În vreme ce vitejii pierceau cu parul și coasa în mînd, la Rovine, la Podul Înalt, la Valea Albă — în vreme ce satele stăteau ani întregi în bejenie prin rîpile pădurilor și prin prăpăstiile munților — rigii și craii din Arșișit trăiau în liniște ori se sfîșiau între ei, în dezlănțuriri de patimi și ambiții.

Putem afirma cu mîndrie și demnitate că noi le-am fost pavăză, le-am apărat mesele bogate, vinul, cîntecele și somnul. Fără vitejia poporului condus de Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș sau Ștefan cel Mare, nici civilizația n-ar fi făcut pași înainte în cetățile întărite din spatele zguduitei porți a furtunilor! Fără sabia lui Mircea și a celorlalți vestiți viteji, oștile turcești ar fi ajuns la Roma, la Rin, în Burgundia, cum au ajuns oștile lui Atila pînă-n celebrele Cîmpii Catalaunice! Tot ce scornise mintea omenească pînă atunci ar fi dat înapoi, s-ar fi întins noaptea sclaviei sub năvala spahîilor! N-ar mai fi putut înflori sculptura, pictura, poezia. Și, poate, ar mai fi trebuit să treacă sute de ani pînă ce s-ar fi scornit tiparul, acest mare și neîntrecut răspînditor al științelor! Nici gîndirea nu s-ar fi putut dezvolta, nici comerțul, nici industria; s-ar fi înîrziat marile descoperiri geografice și dovada

despre rotunjimea și învîrțirea neconținută a globului pămîntesc.

Iată, cititorilor, doar cîteva din meritele vitejilor cuprinși în cartea asta! Vremurile de urgențe-au fost sute de ani în loc, de strajă, la poarta furtunilor. N-am avut cînd zidi cetăți celebre, n-am avut cîntăreți vestiți, astronomi, filozofi, medici, dar am avut eroi care sînt chintesență a sufletului popular. N-am avut cînd picta și zugrăvi, nici cînd zidi lucruri trainice, căci a trebuit să stăm neconținut cu sabia la hotar. Socotim că în timp ce slăvitul tipograf Gutenberg scornea tiparul, în cetate la Mayența, pămînteanul de la Dunăre ori de pe Siret își ascuțea parul la trunchi și îl afuma la capăt, ca să fie mai tare, să biruie mai cu sîrg scăfirliile înfășurate în turbane.

Alături de vitejii noștri, au stat în poarta furtunilor eroi bulgari, sîrbi și unguri, după cum spune slova documentelor și după cum istorisesc legendele și cîntecele din bătrîni.

Un fior te străbate cînd deschizi istoria! Te întrebi cum au fost cu puțință izbînzile de la Rovine și de la Racova, cînd nimeni nu biruise încă acele semeții ale nisipurilor! Europa tremura zăvorîtă în cetăți și sunau clopotele cu cît s-apropia primejdia. Se credea că nici o oaste n-ar fi în stare să biruiască potopul ce s-apropia. Și iată, pămîntenii lui Mircea au spulberat la Rovine legenda că pe turci nu-i poate birui nimeni! Biruind, pămîntenii noștri au sădit încredere în conducătorii altor nații, i-au încurajat să țină piept și să cîștige izbînză vestite în bătăliile cu năvălitorii; ne îngăduim să spunem că spulberarea credinței că nimeni nu-i poate învinge pe turci este alt merit de seamă al eroilor din poarta furtunilor.

Cum s-au purtat craii și rigii Asfințitului față de vîreția lui Mircea sau Ștefan, vom vedea mai bine în cuprinsul scrierii; însă nu putem să nu amintim disprețul cavalerilor de la Nicopole, mai cu seamă de desculții luptători valahi, cît și bucata de postav cu care l-au răsplătit pe Ștefan cel Mare venețienii, după izbînda nemaiauzită de la Racova.

Iată în cîteva cuvinte de ce lucrarea noastră a căpătat numele de poartă a furtunilor; scriind-o, n-am urmărit nimic alta decît să vă înfățișez faptele mărețe, spre aprinderea și înălțarea celui mai frumos simțămînt ce poate înfiora inima omenească — dragostea de patrie — simțămîntul cu care sîntem datori să viețuim și, la nevoie, să murim. Oare poate fi ceva mai măreț decît dragostea de patrie? Nicidecum! Patria e pragul casei noastre. Bunicii noștri au apărat-o cu mijloacele lor simple de pe vremea lor — arcu, scutul de năieles uns cu lut, îmblăciul, drugul — cu acele mijloace au biruit cea mai înfricoșătoare semînție.

Noi, cei de azi, avem datoria de a nu uita nici în somn că dușmani mulți ne jînduiesc pămîntul, pentru bogățiile lui; acei dușmani se uită cu ură de moarte la înfăptuirile noastre, crapă de ciudă cînd aud și văd cît ni-i de frumoasă patria, din zi în zi, acum cînd a intrat în domnia firească a brațelor muncitoare! La nevoie îi vom învăța minte, îi vom stropși cum i-au stropit pe năvălitorii de demult oștile lui Mircea, Vlad sau Ștefan cel Mare.

Istoria, pe lingă multe alte învățăminte, ne arată că noroadelor cotropitoare li se vine de hac la vreme, că trec ca vișorul pînă ce nu rămîne din ele decît pulbere și gunoaie. Pe lingă semînțiile cotropi-

toare de demult, avem pildă proaspătă oștirea fa-
cismului care s-a risipit ca pleava și umbra. Această
soartă o vor avea orice oști care vor îndrăzni să
zdrobească sub roșile motorizatelor holdele pămîntu-
rilor pașnice !

Și, acum, împreună să ștergem pulberea de pe
paginile timpului, să citim faptele vitejilor ! Îi vom
da rînd întîi și-ruii lui Mircea, cel ce cu pămîntenii
lui a stropșit păgînii așa de grozav, încît au scheu-
nat ca haitele rănite prin noroaiele Munteniei și i-a
stropșit atît de amar, încît tronul lui Baiazid-Sultan
s-a clătinat și s-a cutremurat pînă-n temelii ! Bătrîna
Dunăre, prag în poarta furtunilor, a dus la vale multe
îstîrvuri de pașale și bei, lepădîndu-le cu scîrbă în
ostroavele păsărilor sălbatice și-n ariile mării.

CAPITOLUL I

Vedem cavaleri cruciați la Nicopole ;
printre ei, un popă de la Burgundia ;
apoi, o bătălie înfricoșată.

*„Cum să te lăsăm pe tine, un sărman
cioban de la Dunăre, să ne iai faima ?”*

O vreme, primejdia turcească a sîrnit toate țările Europei. Oști, numite cruciade (de la semnul crucii pictat pe scuturi) au pornit pe corăbii, în lungul Mării Mediterane, să smulgă din mîinile turcilor cetatea Ierusalim. Alte cruciade au pornit pe uscat, în marșuri istovitoare, sub greutatea scuturilor de fier, a lănciilor și săbiilor ; aveau acei ostași veșmînt greu, de fier, încît, cînd îi trăgeau dușmanii de pe cai, nu se mai puteau ridica și erau străpunși cu lăncile ori ciopîrțiți cu iataganele.

Așa a venit o oaste de cruciați tocmai din Franța și Germania, la Nicopole, peste Dunăre. Au venit cu o cavalerie mîndră, îmbrăcată în fier. Erau acei cavaleri peste măsură de îngîmfați. Cum au ajuns la Nicopole, și-au rînduit corturi de purpură și mătase, au întins mese de ospăț și che-

furi ; băuturile scumpe și mâncărurile le erau aduse cu corăbii, pe Dunăre. Între ospățuri prelungite zile și nopți, făceau întreceri în lupta cu spada ; cântau și dănuiau, scriau epistole iubitelor rămase departe în castele și-n cetăți ; le cântau alăutele, lăudându-i pentru isprăvi războinice adevărate sau închipuite.

Mircea a trecut și el Dunărea, cu oștenii lui, și și-a durat tabără. Se uita domnul muntean cu grijă și dojană la petrecerile cruciaților.

— Hai, hai, stați și beți vin, în loc să fiți gata, căci oștile turcești s-apropie... Nu puteați chefui acasă, în castelele domniilor voastre ?

Cruciații îl priveau de sus pe acest sărman voievod. Printre ei, se afla și un popă din Burgundia, cărturar cu faimă. Într-o noapte, s-a dus la tabăra lui Mircea. L-au văzut crunt în priviri ; în plete, cu argintul vârstei. Peste cămașa de zale, avea o mantie vișinie. Înalt, voinic, sta pe malul Dunării, sprijinit în sabia lungă și puternică. În jur, ardeau focurile. Prin ierburi, se auzeau caii sforăind și păscînd. Oștenii lui, cei mai mulți îmbrăcați în sumane, stăteau în jurul focurilor, avînd alături pari ciopliți din topor și afumați la capăt. Unii aveau scuturi împletite din nuiele, și arcuri. În tolbele cu săgeți își aveau și merindea de război, o pită deasă. Erau flăcăi fără spic de mustață și moșnegi cărunți. Erau și destui oșteni în zale, floarea feciorilor boierimii.

Mari semne de mirare avea să deie popa burgund, cu cât îi cunoștea mai bine mai ales pe oștenii înarmați cu pari. Odată, i-a găsit întinși pe pîntece, în ierburi, tăifășuind în liniște. Căii lor pășteau cine știe unde, după niște tufișuri. Deodată, la porunca unei căpetenii, oștenii s-au ridicat și au scos un chiot înfricoșător, scurt. Căii le-au răspuns prin nechezături puternice. Preajma a început să duduie și să se cutremure sub copitele lor așternute în galop. Cît ai clipi, au și ajuns în fața oștenilor, care i-au încălecat din fugă, cîrmindu-i prin strîmtoarea picioarelor, învîrtindu-și parii pe deasupra capetelor. Crezînd că dau turcii, cruciații au aruncat paharele, și-au încins spadele, au sărit și ei pe caii lor îmbrăcați în fier. Popa burgund i-a oprit însă, trimițîndu-le cuvînt că nu dau turcii, că oștenii lui Mircea fac o probă de șarjă, ca să-și mai dezmoștească ciolanele... Cruciaților le-a părut rău îndată după vinul pierdut și după paharele sparte. Au cerut alt vin, alte pahare, și-au descins săbiile și au poruncit alăutelor să cînte mai departe.

În vremea asta, popa burgund sta de vorbă cu căpetenii de-ale lui Mircea. Astfel a aflat el cum se strînge la oaste Țara Munteniei, cum, cînd s-apropie primejdia la hotare, prind să răsune buciumele și clopotele ; satele își pun în care copiii, femeile bătrînii și avuția ; așa pornesc spre munte, în bejenie, în timp ce bărbații vîrstnici își iau armele și merindea, încălecă pe cai și

pornesc spre locuri de adunare dinainte ho-
tărîte.

Și așa, pe cînd petreceau mai bine cru-
ciații Asfințitului, întrecîndu-se unii pe
alții din pahare, s-apropia de Nicopole și
oastea înfricoșată a pusteii. Veneau pedestri-
mile și cavaleriile, mișcîndu-se încet, ca un
uriaș balaur mohorît. În urma lor, rămînea
ruina și cenușa. Pe zări, departe, unde ar-
deau așezările omenești, se ridicau suluri
mari de fum. Vîntul mîna înaintea acelei
oștiri mirosul de carne omenească arsă. Dru-
murile erau ticsite de fugari înspăimîntați,
mînîndu-și vitele. Își duceau pe umeri pove-
rile cu lucruri luate din fugă. Și turcii ve-
neau încet, revărsîndu-se ca un fluviu. Ne-
liniștea a trecut prin taberele cruciaților.
Pînă acum, se întrecuseră unii pe alții în
petreceri. Ce va fi însă cînd vor da ochii
cu dușmanii ?

Mircea le-a trimis acest cuvînt :

— Vestărilor cruciați ! Într-adevăr, cunosc
că sînteți viteji mari. Faptele voastre din
trecute bătălii le știu și vă dau laudă
pentru ele. Însă, cînd e vorba de turci, lă-
sați-mă pe mine, să-i pălesc cu cavaleria
mea ușoară. Nu vă avîntați, cavalerilor,
căci prea greu sînteți îmbrăcați în veșmintele
de fier. Dacă nu mă ascultați, pierdem cru-
ciada și degeaba ați mai bătut colbul pînă
la Nicopole. Îmi îngăduiți să mă reped eu

întâi în oastea pusteii ? Vă deschid drum, după aceea veniți și domniile voastre !

Cruciații și-au jîmbat gurile, gata să rîdă :

— Cum să te lăsăm pe tine, un sărman cioban de la Dunăre, să ne iai faima și să te laude lumea pe tine, și nu pe noi ? Fii bucuros dacă te-om lăsa să te adaugi în coada oștilor noastre...

Voievodul Mircea a răspuns cu mult amar :

— De asta vă arde vouă, cruciați ? Eu știu lăsa și de la mine. Să-i batem întîi pe turci ; după aceea, n-aveți decît să vă lăudați că voi i-ați bătut. Eu îi cunosc bine, căci de-o viață mă bat cu dînșii. Lăsați patimile deșarte, căci se află în joc lumea !

— Nu, nu vrem ! au dat cruciații răspuns.

Apoi, au început să se sfădească și ei între ei, care anume să înceapă atacul. Oastea înfricoșată se afla numai la cinci ceasuri de părtare. Se zăreau sulurile de colb ridicate de sub sutele de mii de picioare ale oamenilor și vitelor de povară. S-auzea ca un vuiet de ape. Apoi, cînd s-a arătat pe creste avangarda, cavalerii cruciați s-au îmbrăcat în veșmintele de fier, s-au îmbrăcat tot în fier, din cap pînă-n picioare, și aveau găurile numai sub chivăre, în dreptul ochilor. Cu acea mulțime de ocale greutate s-au urcat pe caii îmbrăcați și ei în fier ; la un semn, au pornit într-un galop strașnic, cu lăncile întinse. Au trecut prin primul rînd al turcilor, ca printr-o pleavă. Au trecut așa și prin al doilea rînd ; și printr-al trei-

lea ; socoteau că au câștigat biruința, când deodată s-au izbit de rîndurile neclintite ale ienicerilor care s-au desfăcut în lături și i-au prins ca-ntr-un clește. A urmat un măcel îngrozitor. Căngile de la sulitele turcilor îi trăgeau jos de pe cai, încît nu se mai puteau scula de greutatea fierului de pe ei. Așa, cîmpul de la Nicopole s-a umplut cu zeci de mii de morți, în cîteva ceasuri. Sîngele se scurgea prin zalele cavalerilor. Degeaba fugeau cei rămași vii, căci îi ajungeau turcii și-i stropșeau.

Mircea a făcut prăpăd cu cavaleria lui ușoară, într-o aripă a oștinilor pustiei. Însă a trebuit să bată în retragere, sub apărarea spahiilor și ienicerilor.

— Iată ce-ați făcut ! ofta el, uitîndu-se la cîmpia plină de morți, la corturile arse, la întregul prăpăd al cruciadei. Iată unde v-a dus fala și îngîmfarea !

Și-a ridicat coiful de pe cap și i s-au încețoșat ochii asupra morților, asupra mîndrei cavalerii a Asfințitului. După aceea, și-a chemat căpeteniile în poruncă :

— Ascultați, căpetenii ! Se vede că așa ne-a fost scris, să rămînem singuri în furtună ! Dacă oștile Germaniei și ale Burgundiei n-ar fi urmărit fala și mărirea, turcii s-ar fi zvîrcolit acum în țărîină, biruiți pentru de-a pururea ! Dar n-am avut parte de asta și am rămas singuri în fața primejdiei ! Datori sîntem să ne apărăm țara singuri !

A privit peste oștire :

— Dacă în rîndurile voastre se află și ticăloși, să se tragă la o parte, să-i trimit la păscut porcii și bobocii ! Am nevoie numai de viteji ! Treceam Dunărea înapoi, înapoi acasă, și stăm gata ! Căci dihania din fața noastră, după ce se va hodini, va veni la noi să ne ceară socoteală și biruri. Înainte, după mine, în țară !...

Îndată a pus pîndari, să vadă mișcările dușmanului. N-au apucat oamenii lui să-și vadă copiii și neamurile fugite la munte. Insuși Baiazid-Sultan s-a arătat în scurt timp pe celălalt mal al Dunării și s-a stropit spre Muntenia. Striga Baiazid-Sultan :

— Să vină domnul vostru Mircea, să-mi cadă la picioare și să sărute țărîna pe care calc eu ! Cum de a îndrăznit să se adauge cavalerilor cruciați și să se bată cu mine ? Dacă în cel mai scurt timp nu vine să-și ceară iertare, am să-i ard toată țara și am să i-o înrobesc ! Vine Mircea să mi se plece, sau nu vine ?

— Nu ! Domnul Mircea nu vine ! Și dacă îndrăznești să treci Dunărea și să ne strici țara, ai să-ți cauți măselele pe jos !

— Hai, hai ! a scrișnit Baiazid-Sultan, la acest răspuns.

A trimis ștafete după oști proaspete. Îndată, peste Dunăre a prins să ne întindă pod de vase. Oștile turcești au și pornit spre pedeapsa îndrăznețului.

Pe atunci, cîmpia muntenească era acoperită de întunecații codri Deliorman. Mircea și-a strîns greimea oștirii și a trimis-o îna-

inte, spre Argeș. A lăsat în urmă doar cete de hartă, să amăgească turcii cu sunetele buciurilor. Și așa, Baiazid-Sultan urca tot mai sus, după amăgeala muntenilor, urca dealuri acoperite de codri deși, cobora văi și prăpăstii; în urma lui, oastea venea desfășurându-se ca un balaur.

— Aici! a dat poruncă Mircea, când a ajuns în prăpăstiile de la Rovine. Urcăți prin copaci și pe culmi și stați ascunși! Când mă voi întoarce eu cu greul oștilor, voi să săriți și să-i prindem ca-ntr-o capcană!

Și așa, Mircea s-a tras și mai înainte, prin întunecimile Deliormanului. Deodată, când a crezut Măria Sa că dușmanii se află toți între prăpăstii, a poruncit strașnic să răsunе cornurile! Cum vuiau codrii! Prin rîndurile turcilor a trecut o spaimă.

— Înainte, hoarde viteze! striga Baiazid-Sultan către ai săi, însă repede de tot și-a dat seama că se află prins în ceaunele prăpăstiilor. Din față, îl izbeau călăreții munteni, în frunte cu voievodul. A poruncit oștirii să apuce la dreapta, însă s-a trezit în trăsnetele bolovanilor și parilor, aruncați de pe creste; alți bolovani se prăbușeau din latura stîngă. Îngrozit, Baiazid-Sultan a dat poruncă de grabnică întoarcere și atunci s-a întîmplat în oastea sa un amestec și un vîlmășag cumplit: coada s-a simțit deodată mușcată și împinsă înainte de coasele, de parii și de sulitele muntenesti; capul, întors înapoi, se îngrămădea spre vîlmășagul cozii, și huia Deliormanul de răcnete, de

strigăte, de mugetele vitelor, de nechezăturile cailor, de răgetele îngrozitoare ale cămililor. Din toate părțile zbîrnăiau săgețile, vijăiau parii, bufneau bolovanii, săbiile muntenesti hăcuiau, hăcuiau fără hodină, fără întrerupere, în timp ce sutele de mii de dușmani se frământau în loc, înnebuniți de groaza morții, în acei codri înfricoșați. Cu orice preț, Baiazid își croia cale înapoi spre Dunăre; oștenii din garda lui îi făceau loc cu săbiile, în timp ce din arbori, de pe dîmburi, din toate umbrele codrului, țîșnea moartea. Mult timp i-a trebuit acelei fiare, așternută pe zeci și zeci de poște, pînă să fie ucisă bucată cu bucată, de la Rovine pîn'la Dunăre! Carele, vitele de povară, caii spahiilor, totul se răsturnase și se frământa în mocirla hîrdaielor întunecoase și stropite de sînge. Parcă se sculase întregul pămînt muntenesc, cu codrii, cu fiarele, cu iarba, cu furtunile și vînturile, și toate se izbeau asupra năvălitorilor, să-i învețe mînte. Buciumele răsunau fără alin și alte pîlcuri de pămînteni dădeau năvală din umbră. Sunau zgomotele bătăliei fără întrerupere îmblăciile furtunilor. Baiazid-Sultan își smulgea barba, cînd vedea cum îi piere floarea cavaleriei, după aceea floarea pedestrimii. Bătea cu paloșul în gărzi, să-i deschidă mai repede drumul de scăpare, să nu pice în mîna lui Mircea. Cînd s-a văzut în preajma Dunării, fugea de mîncă pămîntul, în timp ce din păduri îl urmăreau, călări pe cai iuți

ca vîntul, oștile vitejiei. Însuși Mircea călărea în frunte, cu sabia grea și neiertătoare de-a gata ridicată, numai să-i reteze scârlia!

Și a scăpat fiara năvălitoare peste Dunăre ca prin urechile acului.

Iar la Rovine, între gîrle și prăpăstii, dușmanii cei răniți se zvîrcoleau în noroaie și-n propriul lor sînge, zeci și zeci de mii.

— Ți-am spus doar că ai să-ți cauți măselele pe jos dacă treci Dunărea! a strigat Mircea, oprit la mal.

— Cîine! a scrîșnit Baiazid-Sultan din partea cealaltă. Mi-ai omorît fala oștilor, dar lasă, lasă!

— Mai încearcă dacă-ți dă mîna! a repezit răspuns Mircea. Poți aduce încă pe atîtea oști, poți întuneca lumea cu mulțimea sulitelor și săgeților tale, că tot nu mi-i frică! Mai încearcă! Du cuvînt oricăror stăpîni de semînții năvălitoare, să-și ia gîndul că vor putea supune vreodată țărișoara asta! Oricît de tari ar fi acești stăpîni de semînții, vor păți ca tine, își vor căuta măselele pe jos!

Biazid-Sultan și-a lepădat balele scîrbei în apa Dunării și-i tremura barba de rușine. Iată! Învinsese cavalerii din Asfințit, învinsese țări după țări, împărății mari i se așternuseră la picioare, cu avuțiile, cu satele, cu cetățile, și acum îl bătuse acest păstor muntean! Să nu-ți lepezi rărunchii de scîrbă? Era învățat să se întoarcă la sălașul

său totdeauna biruitor, încărcat de prăzi și urmat de sute de mii de robi. Acum, cu ce față se va întoarce la ai săi, fără oști?

A părăsit malurile Dunării, mocnindu-și ura groaznică și planurile războiului.

Faima biruinței de la Rovine s-a împrăștiat în toate laturile pământului. Domnului Mircea i s-au adus cuvinte și scrisori de laudă, însă Măria Sa, ca om pățit, nu s-a lăsat furat de dulceața cuvintelor; știa că Baiazid se va întoarce mai puternic, că se va rovârsa asupra lui cu semînții întregi. Și-a slobozit oștenii pe la vetre, după ce împreună s-au descoperit și și-au plecat frunțile, încărunțite și brăzdate de griji, la gropnițele vitejilor. Pe cei mai tari în virtutea războinică i-a răsplătit cu ogoare, după pravilele acelor vremuri. Plugarii s-au întors la vetre și le-au găsit arse și pustii. Iar și-au înfipt plugul de lemn în brazdă, să înceapă viața de la capăt, însă auzul le era mereu ațintit spre culmile unde stăteau pîndarii.

Iar sus, la Argeș, în cetatea de scaun, Măria sa Mircea Voievod sta de veghe, ca vulturul în stîncă munților. Sta neînfriecat și n-avea loc în inimă pentru îndoieli; credința în biruința pînă la capăt îi dădea tăria cremenii. Oricîte furtuni se vor mai izbi spre acea poartă zguduită și cutremurată, el le va ține piept, apărînd restul pământului și dîndu-i răgaz și liniște să-și spo-

rească artelc și comertul, să hălăduiască în bine ori să se sfîșie pentru ambiții proaste.

După grozava înfrîngere de la Rovine, năvălitorii și-au lins rănilc, cum și le ling fiarele rănite, în tăcerea bîrlogurilor. Trimiteau pîlcuri de căpcăuni la Dunăre, să se uite în întunericul codrilor Deliorman. Rar cînd zăreau straja muntenească, ascunsă între coroanele arborilor. Cum s-apropiau oștile turbate, porneau din malul Dunării un hăulit strașnic de bucium; îl duceau ecourile pîn' la alt loc de pîndă, unde sunau alte buciune și altele, și altele, pîn' la cetatea voievodului. Așa era pe atunci ștafeta vestitoare a furtunilor. Îndată, țara părăsea plugurile în brazdă, își apuca armele de după ușa, sărea pe cai și pornea spre poienelc hotărîte, în așteptarea strălucitei căpetenii de la Argeș.

Apoi, după ce Mircea și-a plătit obșteasca datorie și a fost înmormîntat în ctitoria Măriei Sale, Cozia, în poarta furtunilor nu s-a făcut liniște. Oștile dihanite au căpătat mai mare îndrăzneală, socotind că o dată cu Mircea s-o fi stins și vitejia! Dar s-au căit amarnic și mulți dinți și-au căutat pe jos, îndelungul istoriei noastre!

Sămînța nepieritoare a puterii populare a născut alți și alți viteji, cum răsar stejarii din ghinda amestecată cu frunzele și cu mustul pămîntului. Avem în istorie, după Mircea, și pagini negre, de ticăloșie. Domni și domnișori au plătit tronul viteazului

străbun cu pungi de bani adunați din sudoarea pămîntenilor, l-au plătit cu preț mîrșav...

Pînă ce s-a ridicat la Tîrgoviște un vestit îndrăzneț, Vlad, poreclit Țepeș, după cum arată istoria scrisă în cronici și legende și după cum se va vedea în filele următoare ale scrierii noastre.

CAPITOLUL II

Vremea lui Vodă Țepeș, cînd banii stăteau pe jos, ca gunoaiele, și nu-i ridica nimeni ;
istoria neguțătorului florentin
și strașnica pățanie a pașei Hamza...

I

„Ce pădure albă e aceea ?”

Cînd a venit Vlad la domnie, Țara Muntenască se afla în vraiste, ca un sat fără cîini. Tîlharii și ucigașii păleau trecătorii la drumul mare, ori în satele și cetățile lor, prădîndu-i și ucizîndu-i. O îndrăzneală mare însemna trecerea prin codri ; ziua, cetele de hoși intrau călări în ograda omului și-l dispoiau de vite și de viață. Faima acelor ticăloși ajunsese departe, în țări străine, încît rosturile neguțătoresți se stricaseră cu totul.

Vlad a poruncit îndată prinderea și cîrduirea nelegiuîților spre ocnele de sare, spre hrubele închisorii din Tîngoviște, în așteptarea răsplății. Și-a dat seama că fără pedepse pline de cruzime nu va putea stîmпи jaful și fărădelegea. De aceea, a scornit drăceasca osîndă a tragerii în țeapă.

Așa, într-o bună zi, s-au fost îngrămădit în ograda închisorii o mulțime de tîlhari

prinși. Nici unul nu-și da seama de ce oștenii Domnului bat o pădurice de pari ascuțiți la vîrf, pe un deal din apropiere. După ce lucrul s-a isprăvit, Vlad a poruncit să topeadă tîlharii într-acolo și să-i înfigă în pari. Un răcnet de groază a trecut printre nelegiuîți, însă Vlad vroia să bage spaima în toți cei ce vor îndrăzni să ia altora avuțul și viața. Și au stat așa tîlharii, pe acel deal, trași în țepă, pînă ce au pierit și i-au mîncat cîinii și păsările sălbatice. Spaimă grozavă s-a abătut asupra tuturor tîlharilor din țară. Așa de frică le era de osînda parului, încît înfundau pădurile, treceau hotarele în alte țări, numai să nu-i prindă Vlad Țepeș! Așa încît, în scurt timp, în Țara Muntenească era curat ca-n palmă.

Se istorisește din bătrîni că lucrurile de preț stăteau uitate pe ulițe și nimeni nu le ridica. O dată, a ajuns la Tîrgoviște, cu mărfuri, un neguțător străin, tocmai de la Florența. Cum a tras la un han, și-a arătat îndată grija că va fi jefuit în timpul nopții. A spus așa către stăpînul hanului :

— Am la mine bani grei, și strașnic mi-e de frică în țara asta ! Sînt încredințat că nu ajung pînă mîine dimineață, nici cu banii, nici cu zilele !

— Dimpotrivă, străine, dimpotrivă ! l-a încredințat hangiu. De cînd a venit Vlad Țepeș la domnie, fărădelegi nu se mai întîmplă ! Iată : mă prind, față cu martori, la un rămășag... Ia-ți punga și du-o la răscrucea drumurilor. Las-o acolo, și dacă nu

vei găsi-o mâine dimineață unde ai lăsat-o și cum ai pus-o, te despăgubesc cu toată averea mea !

— Cred că glumești... a dat răspuns florentinul. Unde se poate întâmpla una ca asta ?

— La noi în țară ! a zîmbit hangiu. Facem rămăseag temeinic, cu martori ?

— Ai să-ți pierzi averea !

— Nu, nu mi-e frică de așa ceva ! Să chem martorii ?

Și hangiu a făcut semn altor neguțatori din han, au bătut palma, după pravila rămășagurilor, și florentinul și-a dus punga la răscruce și a lăsat-o acolo. Era pe căderea nopții. Și nici o clipă n-a închis ochii bietul străin ; s-a tot frământat sub cergă. Hangiu însă, după ce a dat peste cap o bardacă de vin, s-a culcat și a dormit liniștit.

— Să vedem acum, a spus în zori neguțatorul florentin. Mă se pare că ai pierdut averea !

— Nicidecum ! Du-te, străine, și-ți ia punga de unde ai pus-o. La noi în țară stau banii pe drumuri ca gunoaiele, și nu-i ridică nimeni !

Mare a fost mirarea florentinului, cînd și-a aflat punga la răscruce, cum o pusese, dîndora de aur. Laudă mare a dat acestui pămînt și Domnului său Vlad, făuritorul țe-pilor. A povestit întâmplarea și prin alte țări pe unde umbla cu negoțul și toți ascultătorii clătinau din capete, ca la un lucru de necrezut.

Făcuse Vlad Voievod curățenie ca-n palmă în apucăturile tâlhărești, dar nu avea liniște nici în somn din alte pricini, mai grele : trebuia să plătească tribut umilitor turcilor.

Cum putea el răbda o rușine ca asta ? Își da seama că dacă nu plătește tributul își va scula urgia asupra capului, dar a îndrăznit și a trimis turcilor cuvânt :

— Mă, capcîni ! Dacă s-au aflat în țara mea ticăloși să vă sufle în borș, să vă deie tribut în bani, să n-aibe liniște în mormînt ! Eu pe astfel de stămoși îi blestem ; și dacă ar învia, i-aș trage în țepă, să mă pome-nească ! Mă, capcîni ! Aflați că nu vă dau nici un sfanț !

Vorba asta a cutremurat scaunul sultanilor.

— Cum îndrăznești, Tepeș ? — i-au repezit cuvîntul înapoi. Nu știi oare că te putem strîvi ca pe un vierme ? Să nu ne dai tributul căci altfel unde-ți stau picioarele, acolo îți va sta și capul ! Ai auzit ?

— De auzit am auzit, dar rămîn la ce-am spus : nu vă dau nici un fel de tribut !

Pe atunci, era mare peste turci Mahomed al II-lea, cel ce cucerise cetatea Țarigrad a împărăției grecești, la 1453. I se spunea, ou fală la turci și cutremur la alte seminții, Mahomed Cuceritorul. Cu acest mare războinic își punea Vlad Tepeș boii în plug ! Avea Mahomed al II-lea cea mai puternică

oaste, cu cavalerie, cu pedestrime, și avea flote vestite pe mări. Iar Vlad Țepeș abia dacă putea strînge, la semnul buciului, treizeci de mii de oameni înarmați cu bițele de acasă!

Înainte de a se încurca într-o expediție de pedeapsă, care costa mari avuții, Mahomed Cuceritorul a trimis la Țîrgoviște o solie cu vorbe dulci :

— Să dea Vlad Țepeș tributul și să domnească în pace ! Nu-i bun cuvînt ?

Se spune din vechimi că în solia aceea ar fi venit o căpetenie vestită, Hamza-Pașa, cu un pîlc de oști. Vlad i-a ieșit înainte, la porțile Țîrgoviștei, i s-a plecat, l-a primit bine și frumos, l-a poftit la masă ca pe un vestit musafir.

— Nu-i așa, munteanule Vlad, că primești cuvîntul Cuceritorului ? Dă-ne cuvenitele pungi de bani, și pace bună ! Bate palma și bem un ulcior de vin în sănătatea Strălucirii sale Cuceritorul...

— Prea bine ! — a dat răspuns Vlad Țepeș. Hodinește-te după truda drumului și după aceea totul va fi cum e mai bine !

— Primește să dea bir ?! — șopteau oștenii și slujitorii curții... Îl credeam ceva mai viteaz pe Măria Sa Țepeș... Dar băgăm de seamă că e ticălos ca și înaintașii lui.

În timp ce Hamza-Pașa dormea în palat, în afara cetății se auzea o bătaie repede de maiuri și topoare. S-auzeau cum sar așchiile la trunchiuri, pesemne din niște pari.

— Ce se aude așa ? se întrebau oștenii turci, în tabăra lor. Parcă se ascut pari...

— Se pregătesc în afara zidurilor mese de ospăț pentru mărilor voastre... le-a răspuns straja din turn.

— Așa ne place! au răspuns turcii și s-au culcat și au adormit, cu gândul la ospățul de-a doua zi.

— Ce pădure albă e aceea? a întrebat Hamza-Pașa, în zori, uitându-se pe dealul din afara zidurilor.

— Poftim la masă! i-a răspuns Țepeș.

— La care masă?

— N-o vezi? Sub pădurea albă de pari e înunsă o masă lungă, cu bucate! Poftim!

— Așa mai viu de acasă! a dat răspunsul solul Cuceritorului. Va să zică, totul e cum trebuie! Ai și poruncit, poate, să fie adunați banii?

— Vezi bine! Poftim la masă, că se răcesc bucatele!

Hamza-Pașa a ieșit din cetate, cu mica lui oștire.

Cu cât se apropia de dealul cu masa înunsă, o spaimă îl răcea din cap pînă-n picioare, văzînd pădurea albă de pari ascuși la vîrf... În mijloc, se afla o țeapă mai groasă, mai înaltă...

— Pentru cine ai pregătit această pădure înfricoșată?

— Colea, pentru niște hoși! i-a dat răspuns Țepeș, și la un semn al său, gărzile s-au repezit asupra turcilor, le-au luat armele, i-au legat cu mîinile la spate.

I-au tras în țeapă, pe cîte unul, iar Hamza a fost înfapt în parul cel mai gros și mai înalt, ca o căpetenie ce era!

— Poftum la masă, oșteni — și-a poftit Vlad Țepeș căpeteniile. Vom prinzi la umbra acestui codru viu... E bine, colo sus, trimis al Cuceritorului? Iată răspunsul meu la cererea umilinței!

Deoparte, prăbușit în țărână, sta singurul turc nesuit sus. Vlad Țepeș s-a întors spre oșteni:

— Care din domniile voastre are hanger mai ascuțit? Rădicați acest vierme din pulbere și tăiați-i nasul și urechile!

După ce un oștean a cenătit bine turcul de nas și de urechi, Vlad Țepeș i-a dat poruncă:

— Încalecă și fugi la Țarigrad, la stăpînul tău Cuceritorul, și dă-i răspuns la cererea tributului! Lipsește din ochii Măriei Mele!

Turcul a fost aburcat pe cal, în chiotele oștirii muntenești. Se tînguia și striga „aman!” cu mult înainte de a ajunge la porțile palatului aceluia vestit sultan cuceritor.

III

*„Luptă ca un drac!”
spunea Cuceritorul.*

După un astfel de răspuns la solie, Mahomed Cuceritorul s-a izbit cu pumnii în cap și răcnea de se cutremurau palatele. Cînd a bătut din picior, s-au cutremurat oștile Răsăritului. Îndată s-a strîns cavaleria spahiilor; apoi ienicerii; apoi carava-

nele de cămile au fost încărcate cu poveri de război ; bivoli negri mugeau cu grumajii în juguri ; seminții negre, din Arabia și Africa, seminții galbene din Asia s-au adunat în taberi, așteptând să iasă în fruntea lor Cuceritorul pe cal alb și să le deie semn de plecare spre fluviul Dunării...

Într-adevăr, Mahomed s-a arătat în toată sporcăciunea mâniei și s-a rînduit în fruntea armatei sale de două sute cincizeci de mii de oameni. A poruncit flotelor din Marea Neagră să încarce hrană și să o aducă în sus pe fluviu.

Vlad a ieșit din cetatea Tîrgoviștei și a poruncit peste țară chemarea buciumului. Îndată plugarii și-au apucat parii, scuturile de nuiete, arcurile, au sărit pe cai și au prins să coboare spre tabăra voievodului ; au venit și oștile în zale. S-au adunat cam la treizeci de mii și au pornit spre Dunăre, la Giurgiu, pe unde năzuia Cuceritorul să întindă pod de șăici. Dar oricît i-au pălit cu parii în cap, oricît i-au săgetat din arcuri, turcii se buluceau neîntreput pe malul pămîntului muntenesc. Văzînd că nu-i poate opri, Vlad s-a gîndit să se tragă spre munți. Și-a pustit țara în urma lui, a otrăvit fîntînile, a dat foc semănăturilor și fînețelor. Mahomed îl urmărea cu îndărătnicie, repezea pîlcuri de spahii. Vlad și pămîntenii ieșeau de unde nu se așteptau năvălitorii ; ieșeau ca din pămînt și făceau în ei mare prăpăd.

În tinerețea Măriei Sale, Vlad Voievod stătuse mult printre turci și le știa limba,

portul, obiceiurile. Știa că oștirile lor nu fac nici o mișcare în timp de noapte. De aceea, pîndea cînd Mahomed își făcea tabăra de popas și da năvală, îi spîrcea, îi hărățea neîncetat.

— Luptă ca un drac ! spunea Cuceritorul. Acum îl vezi, acum nu !

Se uita cu grijă la cîmpurile arse, la slăbirea vitelor, la sleirea de sete a oștenilor. Dacă Vlad i-ar fi stat în față cu puțină lui oaste, l-ar fi făcut una cu pămîntul și s-ar fi întors încă o dată biruitor la Țari-grad. Dar domnul muntean și oștile lui nu se arătau zile întregi, făcuți parcă una cu pămînturile și cu rîpile. Rar cînd avangărzile turcești zăreau pîlcuri de oaste. Porneau într-acolo, cu toată mînia și puterea, însă Vlad se arăta tocmai în partea dimpo-trivă, călărind ca o nălucă în fruntea pîl-curilor Măriei Sale. Avangărzile Cucerito-rului zăreau fuioare de fum printre brazii pădurilor și înțelegeau că acolo stau în po-pas oștenii Dracului. Porneau, impresurau locul, dar cînd săreau la atac, răcnind „aman”, aflau doar focurile arzînd și bă-legar proaspăt... Cînd se mirau mai tare de diavoleasca fugă, auzeau larma în urmă, căci Vlad le ataca ariergărzile.

Mahomed Cuceritorul turba, porunea mereu să i se pună la cap ștergare înmuiate în apă rece, căci începea să aibă vedenii ! Slăbiseră bivoli. Căii spahiilor prindeau să schiopăteze. Iar generalii vestiți ai Cucerito-rului prindeau să murmure... Ce fel de război era acela ? Îl stropșesc odată pe Vlad

Țepeș, ori nu? Ei, care biruiseră împărățiile pământului, stăteau de atâta vreme fără să-și poată spăla săbiile, de rugină, în sânge... Parcă veniseră în Țara Muntenească să bată război cu umbrele, nu cu oameni! Dar ce putea face Mahomed Cuceritorul? Faima fi era în joc, căci de la biruința asupra Țarigradului tremurau toate noroadale când îi auzeau numele, din fundul Asiei pînă-n Burgundia. Și iată cum acei diavoli înarmați cu pari îl făceau de ocară, prin prelungirea războiului...

IV

Într-o noapte neguroasă, Cuceritorul a poruncit căpeteniilor oprirea. Și-au întins corturile, iar de jur-împrejurul lor au pus carele ca un zid de apărare; și șanț au săpat; străji călări pîndeau jur-împrejurul bivuacului. Ostenit și descurajat, Cuceritorul s-a tras singur în cortul de mătase ridicat drept în mijlocul acelei întărituri, să doarmă și el o dată liniștit, după atîta zbucium în deșert. Străjile mereu veneau și dădeau seama căpeteniilor celor mari, spunîndu-le că nu se simte și nu se vede nimic. Vlad Țepeș parcă intrase în pămînt, ori poate fugise cu tot cu oaste peste munți. Atîta liniște era, încît s-auzea cum rurnegă bivoli și cum ronțăie caii. Undeva, în pustia nopții, s-a auzit un cocoș ori poate un țipăt tînguios de nagîț. Străjile au deslușit niște umbre, dar s-au liniștit, crezînd că li s-a părut. De

fapt, Vlad Țepeș venea pe sub streșinile pădurii, cu cincisprezece mii de oșteni, unul și unul. Veneau încet, cu caii de căpestre, și se tot apropiau de tabăra adormită. La un semn al voievodului oastea a sărit pe cai, a dat chiote înspăimântătoare, izbindu-se peste șanțuri, peste carele îngrămădite, pîn'au ajuns la corturi. Săbiile lor lucrau în draci, în dreapta și-n stînga, și o mare groază a trezit turcimea din somn. Nu se vedea nici la un lat de mîna, așa încît ienicerii și spahiii se tăiau între ei, se strîngeau de grumaz unii pe alții, își izbeau cu sulitele în cap, în timp ce Vlad cu o ceată își deschidea calea spre cortul cel mare al Cuceritorului. Era îmbrăcat turcește, cu șalvar și fes, striga în limba turcească să fugă năvălitorii, căci a sosit prăpădul... Niște care s-au aprins. Vlad s-a repezit cu sabia asupra unui cort, i-a sfîșiat pînza. Cînd a auzit un geamăt, a crezut că l-a ucis pe Mahomed și că a curățat pămîntul de o spurcăciune. Și-a dat seama însă că pălise cortul unui vizir. De aceea, s-a repezit înainte, însă n-a mai apucat să ajungă la cortul Cuceritorului; oștenii lui picau ca frunzele. A început a bate în retragere, sărea cu calul peste movile de morți, peste carele răsturnate, peste stîrvurile bivolilor și cămilelor.

De groază, turcii s-au repezit înapoi peste Dunăre, lăsînd armamentul, proviziile și cîteva zeci de mii de morți. Insuși Mahomed, spaima lumii, fugea mîncînd pămîntul, urmărit de pîlcurile de călărime muntenească. Ori încotro apuca, îi ieșeau înainte pîlcuri

din alte ierburi, păduri și lunci, încît parcă-l fugăreau stihiiile. Oastea de salahori și podari potrivea repede șaicile una lîngă alta, potrivea bîrnele și scîndurile, să poată trece fugarii.

Cum a ajuns la Dunăre, Cuceritorul și-a făcut rînduială în barba răvășită de spaimă și de fugă ; și-a făcut rînduială și-n oștile rămase ; le-a dat tain mai gras ca de obicei și le-a poruncit să fie vesele, să cînte flautele și tobele, pentru ca nu cumva să-i vadă lumea plouați și să afle că i-a stropșit Vlad Țepeș, cu o mîină de ciobani... La Țarigrad, Cuceritorul a poruncit să i se facă primire falnică ; ceea ce i s-a și făcut, cu toate că dacă ar fi fost pe bună dreptate, trebuia să intre în seraiuri cu coada între picioare.

Însă, încet-încet, adevărul a ieșit la față, ca untdelemnul cel bun, încît vestitul Cuceritor al cetății împărătești Țarigrad nu și-a putut scoate multă vreme obrazul în lume...

În timpul acesta, Vlad Țepeș trecea prin amare cumpene. Din pricina lucrăturilor puse la cale chiar de fratele său de sînge, Radu, a trebuit să fugă în străine meleaguri. Acest Radu de tristă pomină a primit să dea tribut de bani, spre rușinea pămîntului pe care-l trădase ca un ticălos. Cu toată cumpăna lui Vlad, întîmplată după aceea, națiile vecine și depărtate au avut de luat de la dînsul o prețioasă învățătură, ca și de la bătrînul său înaintaș și bunic Mircea : anume, că atunci cînd se află unire și dragoste de țară, poți săvîrși minuni ; că însuși Mahomed al II-lea, cel mai vestit cuceritor al

acelor vremuri, a putut fi bătut și fugărit cu rușine peste Dunăre.

Văzînd fapta lui Vlad, popoarele au căpătat îndrăzneală mai multă și nu mai tremurau ca puii de vrabie cînd auzeau tropotele cavaleriei turcești.

Odată ce Vlad hălăduia prin străine cetăți, fratele său lăsa cale deschisă prin țară oștilor nesătule. Zi cu zi, ele s-au apropiat tot mai mult de hotarele Moldovei, cerîndu-i supunere. Însă, aici domnea, în cuibul cetății de la Suceava, Ștefan cel Mare, inimă de șoim...

CAPITOLUL III

Ascultăm istoria lui Ștefan cel Mare

I

— „Mă vrei voi domn, au nu mă vrei?”

— „Întru mulți ani... întru mulți ani!”

Firea marelui domn moldovean avea când bunătatea rodnică a anilor de pace, când iușimea celor de furtună. După cum arătau cronicarii, trecea repede de la voie bună la mînie, de la mînie la îngăduință și iertare. Avea în firea Mărici Sale neliniștile aceluia veac.

O dată, în copilărie, Ștefan se afla împreună cu tatăl său Bogdan, în satul Reusenii, la o nuntă. Era acel sat înconjurat de dealuri acoperite cu viță de vie vestită; erau acolo crame și cămări unde fierbea în poloboace și burdufuri un vin bun, care putea sta oricînd față-n față, la încontrare, cu Cotnarul. Tocmai era în ziua aceea la Reusenii un iarmaroc bine întemeiat, cu neguțatori veniți tocmai din cetățile Poloniei, Lituaniei și Moscovei. Aveau căutare mare boii plăvani moldovenesti, grîul, vinurile.

Străinii aduseseră postavuri, blănuri și săbi. Ștefan, după ce și-a mângâiat copilăreștile priviri în prăveliștile iarmarocului, a pornit repede spre curți, pentru că s-arăta o furtună. Într-adevăr, cumpăna a început numai-decît, cu fulgere și tunete. Tîrziu, noaptea, pe cînd nuntașii petreceau în cîntări și alăută, străjile de afară au dat veste că s-apropie pîlc de oaste. Nuntașii au apucat săbiile și hangerele, în timp ce nechezăturile de cai și tropotele ajungeau sub ferestre. Străjile au făcut zid împrejurul lui Bogdan Voievod. Lupta a durat puțin. Bogdan a fost împresurat de oștenii aceia străini. Unul, îmbrăcat într-o mantie neagră, l-a pălit cu sabia în grumaz.

— Sînt Petru Aron! a strigat ucigașul, repezindu-și gluga de pe față. Eu sînt domn la Moldova, de azi încolo! Unde se află domnișorul Ștefan, să-i mîngîi și lui gîtul cu sabia?

Călăreții s-au repezit în codri, să afle urma lui Ștefan, dar nu l-au putut afla, din pricina furtunii și întunericului. Zile și săptămîni a rătăcit vlăstarul domnesc, înconjurat de cîțiva sfetnici bătrîni, călări. Ocoleau drumurile mari. Umblau numai pe cărările fiarelor, prin adînci păduri, pe unde răsunetele de copite se înăbușă și pier sub frunze. Pe la pădurări se opreau, și bătrînii sfetnici vegheau somnul lui Ștefan, cu săbiile. Pădurăriștele umblau în vîrfurile picioarelor, neînțelegînd și neîndrăznind să întrebe cine era acel fecior cu ochi albaștri, pe care oștenii îl acopereau cu straiele lor și în fața

căruia grăiau sfios, pleoîndu-și frunțile cărunte. Dar somnul feciorului era neliniștit. Într-una se trezea și se uita la cei din juru-i, speriat.

— Acest copil are în sufletul lui o groază... își dădeau cu părerea femeile pădurarilor. Lăsați-l, domniilor voastre, să se mai hodiească !

Dar bătrînii oșteni răspundeau că nu au cînd sta. Cum porneau mai departe, se și arătau iscoadele ucigașului. Și așa, urmărirea a ținut pînă la hotarul muntenesc.

Cînd i-a venit vremea, Ștefan a adunat oaste și s-a pornit să-și cucerească dreptul cu sabia. Ani și ani mocnise în ființa lui noaptea sîngeroasă de la Reusenii... La pîlcul de oștire s-a adăugat țara, văzînd în tinerețea lui strălucitoare, în bărbăția privirilor și a săbiei, dimineata unei epoci de glorie.

Frumoasă era primăvara aceluia an 1457 ! Pădurile își lepădaseră căruntețea iernii ; z bucneau mugurii ; vuiau apele ; văzduhul era numai păsări și mărgeanuri ; abureau cîmpiile. Satele ieșeau înaintea oșteanului și-i închinau pîinea și sarea pămîntului, pe blid, în nădejdea unei eliberări de sub nedreptăți și biruri. Așa a ajuns oastea pînă la Joidești, în ținutul Botoșanilor. Acolo, s-au arătat în linie de bătălie pîlcurile ucigașului. Ștefan s-a repezit la el cu sabia pedepsei, dar ticălosul Petru Aron n-a avut tăria înfruntării, a părăsit cîmpul de bătăie și a fugit spre munți, la Orbic ; și acolo l-a ajuns armia răzbnării ; cu oastea zdrobită, pără-

sit și de cei mai de credință sfetnici, Petru Aron a fugit în Polonia.

II

Cum s-a sfârșit lupta, Ștefan a pornit înainte, spre Suceava, în zvonurile clopotelor. Era ziua Floriilor, cu cer albastru. Cum a zărit turnurile cetății strămoșești, și-a luat coiful de pe cap și le-a privit mult, cu o cută între sprâncene. Se descoperiseră și armile, în tăcere, înțelegându-i simțămîntul acelei clipe. De ani mulți, Ștefan ofta după acea priveliste a turnurilor copilăriei lui ; ofta după aceste dealuri și după văile line prin care se furișa apa Sucevei și drumul cel lung care cobora din Polonia și se pierdea prin codri, spre Țara de Jos și spre schelele mării. Și acum, iată cetatea... În vale, pe pîrîul Căcăinei, se întindeau ulițele, scînteiau clopotnițele zidite de meșterii voievozilor bătrîni. Nimic nu se schimbaseră parcă de cînd plecase Ștefan spre Reușeni și de acolo spre curțile voievodului muntean, în pribegie. Cît de scump îi era acel pămînt așternut cu biruitoarele ierburi ! Inima lui era tînă din tina aceea dezmiardată de soare și de vîntul care foșnea în arbori, parcă istorisind în șopot despre trecuți ani de suferință.

După ce și-a pus coiful pe inelușele castanii ale pletelor, Ștefan și-a plecat ochii spre pămîntenii buluciți într-o latură a drumului. I-a văzut sleiți de stăpînirea tira-

nului Petru Aron. Mai încolo, stătea staros-tele meșteșugarilor și a înțeles că și peste aceștia bătuse tirania. Ștefan și-a dat seama că istoria ce o începea atunci, în prea frumoasa zi de Florii, va fi o istorie a zbuciumelor. Avea de așezat la loc vechi și bune rînduiri, stricate de vîntură-lume. Pentru lucrul ce-l începea, trebuia istețime și cumpătate; și o sabie fără milă, cînd va veni la rînd treaba cu sabia. Dacă ar fi venit spre fală și cîștig, puțin i-a fi păsat! Dar și iubea pămîntul. În lucru pentru slobozirea umerilor de sub tributuri, avea nevoie de ajutorul meșteșugarilor, neguțătorilor și al armii țărănești. Cînd a ajuns pe cîmpia din fața cetății, s-a oprit iar, s-a descoperit și a întrebat poporănimea strînsă:

— Mă vreți domn, au nu mă vreți?

— Întru mulți ani... întru mulți!... au izbucnit glasurile mulțimii.

Vuiau clopotele, strașnic bufneau săcălulășurile și bombardele la crenelurile cetății. Muzici de naiuri și țambaluri s-auzeau; gospodine tinere, fete cu cosițele împodobite îl priveau pe voievod și se minunau de frumusețea lui. Un șoim da rotogoluri pe deasupra turnurilor unde fluturau steagurile cu bouri.

Ștefan și-a dat seama îndată că prea puțin avea să se hodiească în scaunul bătrînilor Mușatini. După ce-a pus rînduială în drumurile de negoț și-n vămi, a privit înainte în timp, ca într-un codru întunecos. Ce-l aștepta? Firea și ascuțita gîndire politică îl îndemna s-o ia el înaintea furturilor, nu să

le aştepte. Moldova nu putea avea linişte şi neatîrnare atîta vreme cît nu era pusă cu botul pe labe dihania de la Țarigrad. Tot ce va lucra cu sabia, nu trebuie să fie cît durata domniei lui, ci să deie urmaşilor un pămînt liber, pentru secole. Spre împlinirea acestei uimitoare lucrări a libertăţii, îi trebuiau aliaţi cu săbii tari. Deci, înainte de a zvîrli tributurile de pe umerii Moldovei, şi-a făcut ochii roată să-şi vadă prietenii.

III

— *Atunci, cum de sînteţi așa roșu la față?* a îndrăznit Petrea.

Se afla în Vaslui, cînd a venit în ambasadă Isac-Beg, tocmai de la împărăția persienilor. Stăpînul său, împăratul Asan-Huzun, îi trimitea lui Ștefan cuvînt bun și scrisoare; îl întreba:

— Vrea Măria Sa Ștefan să-i fie aliat împotriva turcilor? Asan-Huzun îi va stropși din spate, din împărăția lui din Asia, iar Domnul Ștefan să-i izbească din față, peste bot!... Sai și ne ajută! spunea mai departe cuvîntul șahului persian. Stîrnește la luptă și alt crai! Stîrnește dacă poți toate țările evropenești, să ștergem de pe față pămîntului haitele jafului!

— Prea bine! a răspuns Ștefan către Isac-Beg. Vom întocmi lucrurile cum e mai bine. Ce drum mai ai de făcut?

— Doamne ! i-a dat răspuns ambasadorul. Drum lung am de bătut. Din Buda, voi coborî la Veneția ; de acolo, voi ține cale întinsă tocmai la regele franțujilor. Căci trebuie ca tot pământul să se ridice ! N-ar fi bine ca să ne dai scrisoare de întărire către papa ? Căci prea bogat este ! Și n-ar strica dacă și-a înfige în harnaul cu bani sfintele degete, în scopul dreptei cauze !

Ștefan a chemat diecii de latinie și le-a poruncit să scrie, după cum urmează :

— Acest sol vine de la vestitul împărat persian Asan-Huzun și te rog să-i îngădui să-și spuie rostul pentru care a fost trimis ! Avem prilej acum, părinte papă, să zdrobim turcii ! Trimite cuvânt de alarmă și venețienilor, care sînt stăpîinii mărilor, să ne vină în ajutor !

După ce Isac-Beg și-a văzut de drum, Ștefan și-a făcut ochii roată, la prieteni. În timp ce se negocia cu ei, a venit răspuns de la papă și venețieni ; și unii și alții se întreceau în cuvinte de laudă, îl asemuiau cu stejarul înfruntînd furtunile.

— Bine, bine... a zîmbit Ștefan. De cuvinte sînt prea sătul. Pentru lucrul războinic am nevoie de bani, nu de laudă...

A oftat Măria Sa, după aceea s-a tras în singurătatea cămarilor, să cugete. Ce era de făcut ? A se bizui pe alții însemna să nu mai înceapă războiul niciodată... S-a ridicat, s-a dus la fereastra de la Răsărit și s-a uitat mult afară, în noaptea de toamnă lungă. Vîjîiau brazi în vînturile mari din preajma omăturilor. S-auzeau țipetele sto-

lurilor sălbatice. Și așa, vijelia de afară îi deștepta mocnita vijelie lăuntrică. Nu va mai plăti turcilor tribut!

Înainte de a vesti hotărîrea, a pus pîndarii să reîntocmească străjile de foc. Cînd prima flacără a pîșnit în apropierea cetății, i-a răspuns alta, dar pe dealurile Botoșanilor; de acolo s-au aprins alte și alte focuri, tot înainte, spre Prut, dincotro se revărsau tătarii; alte străji de foc porneau în jos spre Reuseni și Liteni, către Bacău și cetatea Crăciunei. Și așa, poștele focului se întindeau cît era țara de lungă și de largă.

Cum a trimis cuvînt turcilor că nu le mai dă tribut, Ștefan s-a repezit spre omul lor din Muntenia, Radu, să-l ia de grumaji, ca pe un ticălos și ca pe un rob! După ce l-a stropșit bine, aștepta oastea turcească. Oastea lui de patruzeci de mii și-a ales un cîmp de luptă potrivit, la Racova, între dealurile Vasluiului. Soliman-Pașa se ridica spre Moldova cu un număr înfricoșător de oameni — peste o sută douăzeci de mii. Ștefan, pe lîngă vitejia oștenilor, mai avea de partea lui natura moldovenească și vremea de iarnă. A potrivit din vreme un pîlc de oaste cu buciume și trîmbițe, după dumbrăvile dese ale rîului. Cum s-a izbit Soliman-Pașa în moldoveni, a auzit buciumele din latură. Ienicerii și spahiii au apucat într-acolo, tăind nuiielele cu săbiile, scufundîndu-se în mocirle, sărînd cu caii peste trunchiuri gîrbove de răchiți. Cum a văzut că amăgeala sunetelor a prins, Ștefan

și-a strâns calul în pînteni, a pornit la un atac vijelios, urmat de floarea vitejilor Moldovei. Amar hăcuiau săbiile în turcimea cuprinsă de groază ! Ștefan a luat multe steaguri și s-a întors la Suceava, în sunetele clopotelor. Știa însă că de-abia de acum înainte îl aștepta urgia cea mare a Țari-gradului ! Firea lui încrezătoare în dreptate l-a sfătuit să nu se lase amețit de laudele ce veneau spre el din toată lumea. Cum se aștepta la răzbunare, în anul următor, 1476, a trimis la Roma și la Veneția pe ambasadorii lui, Petrea și Cataneu, să zguduie inimile de acolo, înghețate de răceala socotelilor neguțătorești.

— Părinte papă ! striga Petrea la Vatican. Nu de laude are nevoie Ștefan Vodă ! El vă apără țările cu sabia și nu trebuie să-l lăsați singur între vînturile ce vor să vină ! Dați-i bani, să adune oaste multă, căci de oaste are nevoie, nu de vorbe !

De la Roma, Petrea și Cataneu au urcat în cetatea Mării Adriatice, Veneția. Și acolo însă au găsit tot inimi înghețate de neguțători. Știau rosti venețienii vorbe subțiri, din vârful limbii, bune pentru încîntarea muierilor.

— Vai și amar ! glăsuia Petrea. Să știți : dacă nu lăsați vorbele deșarte și nu treceți la fapte, Domnul nostru Ștefan poate pieri și atunci au s-ajungă turcii pînă aici, să vă răstoarne tarabele...

O neliniște a trecut prin adunarea venețienilor, la auzul unor astfel de vorbe. Min-tea de neguțători îi sfătuisă să arunce tot

alte seminții împotriva turcilor, adică să ia focul cu mâinile altora. Erau stăpîni pe mări, aveau cetăți de negoț pînă-n Asia ; pe toate și le apărau folosind vitejia semințiilor străine ; cînd era vorba însă de armat flote războinice, ori de băgat mîna-n pungă, o întorceau pe limba subțire a laudelor. Petrea și Cataneu nu se lăsau însă cu una cu două ! Le-o spunea de la obraz :

— Lasă, lasă ! Așa l-ați lăudat și pe Scanderbeg-Albanezul ! Așa i-ați tot făgăduit marea cu sarea, pînă ce a trebuit să închine steagul ! Așa ați amăgit și alți viteji, numai să stea în dreptul piepturilor voastre să vă țină scut socotelilor neguțătorești ! Noi, cinstiți neguțători, nu ne putem întoarce la Ștefan Vodă cu traista plină de vorbe ! Măria Sa are nevoie de oști ! Cunoaștem că aveți limbi subțiri, că vă stă bine în horbote, că sînteți bogați. Dar nu ne duceți de nas ! Ștefan Vodă are nevoie de bani, ca de pîine și apă ! Ne dați ?

Un murmur a trecut printre neguțători :

— Le dăm ? Le dăm ?

— De unde ? a răspuns dogele. Haznaua Veneției e de mult goală !

— Atunci, cum de sînteți așa roșii la față ? a îndrăznit încet Petrea. Domnilor neguțători ! Rămîneți sănătoși și vă încredințez că într-o bună zi, foarte apropiată, o să vă căiți amar !

Și așa, Petrea și Cataneu au părăsit Veneția, scrîbiți de atîtea inimi reci. Hottărît, Ștefan Vodă a rămas mai singur ca niciodată !

Iată epistolia Măriei Sale trimisă marilor împărați :

„Noi Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă, tuturor căroră vă scriu și vă doresc tot binele și vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecare zi se gîndește cum ar putea să supună și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la boboteaza trecută (1475) mai sus amintitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare oștire, în număr de o sută douăzeci de mii de oameni, al căror căpitan de frunte era Soliman-Pașa, beglerbegul ; împreună cu acesta, se aflau toți curtenii amintitului și toate popoarele din Romania¹ și Domnul Țării Muntenesti cu toată puterea lui, și Asan-Beg și Ali-Beg, și Schender-Beg, și Grana-Beg, și Oger-Beg, și Valtival-Beg și Serfaga-Beg, domnul din Sofia, și Cusenra-Beg, și Piri-Beg, fiul lui Isac-Pașa, cu toată puterea lui de ieniceri. Acești mai sus pomeniți erau toți căpitanii cei mari, cu oștile lor. Auzind și văzînd noi acestea, am luat sabia în mînă și am mers împotriva dușmanilor, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei noastre.

¹ Romania : denumirea părții europene a Turciei, față de Anatolia (partea asiatică) (N.R.).

Auzind despre aceasta, păgînul împărat al turcilor și-a pus în gînd să se răzbune și să vină, în luna mai, cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră și să supună țara noastră. Dar dacă această poartă care e țara noastră va fi pierdută, atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteți pe căpitaniii voștri într-ajutor, pînă mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți potrivnici și din toate părțile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotriva cu sabia în mînă. Deci, fiți gata fără întîrziere !^a

Mintea de geniu a strategiei arăta că prilej mai nimerit pentru zdrobirea dușmanilor nu se mai afla ! Însă papa se scărpină în pungă, apuca un ban și iar îi dădea drumul la loc ! În ce-i privește pe venețieni, s-au gîndit să trimită la Ștefan un ambasad^{or} subțirel la limbă, să-l poarte cu vorba, ca nu cumva să cadă la împăcăciune cu Țarigradul ! Pe același ambasad^{or} l-au trimis și în împărăția persienilor, la Huzun-Asan, să-l țină și pe el cu vorba. Venind din Persia, acel ambasad^{or}, pe nume Paul Omenbon, a trecut pe la Suceava, să-și încerce ascuțimea limbii.

Mult s-a mîhnit Ștefan cînd, în loc de aur venețian pentru întocmire de oști, i s-a adus o bucată de postav !

—Ia-l înapoi și roagă neguțătorii să șteargă pragurile zarafilor ! Mulțumesc pentru astfel de daruri, bune de încîntat proștii și copiii ! Eu am nevoie de oștire ! „Doam-

ne, doamne ! lăcrima Ștefan, în inima lui. Cum sînt și oamenii aceștia ! Primejdia desființării în paște și ei stau și numără monete !"

Însă ambasadorul avea alt rost la Suceava. A îndrăznit, dar după oarecare șovăială :

— Măria Ta ! Cînd au fost la noi, în solie, Petrea și Cataneu, nu le-au ajuns banii de ședere, încît au mîncat și au dormit la han pe socoteala noastră. Au rămas datori cu două sute de lire venețiene. N-ai fi așa de bun să ne plătești datoria aceea ? Că avem nevoie de bani !

Ștefan a stat o clipă înmărmurit. A privit așa de crunt, încît Paul Omenbon s-a tras înapoi trei pași și s-a făcut alb.

— Să vină vîstierul ! a poruncit Măria Sa. Leapădă-i îndată acestui neguțător două sute de lire venețiene ! Mergi sănătos, inimă înghețată ! Du cuvîntul celor ce te-au trimis că-mi pare rău de vorba începută cu ei ! Nici oamenii mei, nici scrisorile nu-i vor mai stîrni din numărătoarea arginților !

Abia și-a sfîrșit cuvîntul. Cornurile străjilor au prins să răsunе. Ștefan s-a repezit la fereastră și a văzut șiragul focurilor în noapte. Erau ca niște hurmuzuri alburii, pînă departe, din deal în deal.

— Măria Ta, se neliniștesc ierburile tăărăști ! — i-a adus veste o căpetenie.

— Tătarii ! a rostit altă căpetenie.

— Iată, focuri și spre Țara Muntenească ! a rostit căpetenia a treia.

Ștefan Vodă și-a întors fața de la fereastră. Venețianul l-a văzut parcă îmbă-

trînit în cîteva clipe. A ieșit repede să nu-l apuce în Moldova spulberul. Însă, oricît de cîine ar fi fost la inimă, Paul Omenbon simțea un regret amar: Ștefan rămînea singur în mijlocul vijeliilor. Adînc l-a mișcat pe ambasador mîrinimia moldovenească. Ștefan a poruncit să i se aducă cei mai buni cai și pită multă, și miere și mai multă, și vin din cel mai bun, toate cu atîta îndes-tulare, încît să **ajungă la Veneția cu fărîmă-tura-n barbă...**

În timp ce călărea în galop spre Bistrița, Paul Omenbon vedea cum se trezesc satele, cum alte focuri s-aprind în timp ce clo-potele răsunau. Curînd, drumul munților se ticsise de care încărcate cu copii, cu moș-negi, cu lucruri apucate în grabă. Popi bîr-boși coborau clopotele din scripeți și le slo-bozeau în fîntîni, să stea acolo, pînă la alinarea vijeliei. Turme, vite, cai se ames-tecau printre carele în mers. Venețianul deosebea că spre munți apucă numai cei nevrednici în ale armelor. Bărbați călări, cu arcuri, cu pari, coase și securi, se adu-nau pe tăpșanuri. Femeile potriveau la oblîncuri traistele cu pită și brînză, merinde în drumul zbuciumului. Nimeni nu bocea, nu plîngea. Toți grăiau încet, cumpătat, ca înainte de a porni la drum firesc. În cîteva locuri, făurăriile lucrau de zor. Fierarii miș-cau foiurile, și în cărbunii aprinși se vedeau vîrfuri de lănci. Barosuri izbeau în gura securilor, subțîindu-le. În mișcările faurilor nu se vedea de fel atingerea groazei. Lucrau grăbiți, dar cu tact și stăpînire de sine.

— Gata ? Gata ? Că rămîne de oștire... s-a auzit un glas și Paul Omenbon a văzut un băietan abia săltat din copilărie.

— Îndată... încă o izbitură de baros, și gata... — a rostit liniștit faurul și scînteile săreau pînă departe în întuneric.

Feciorul a apucat securea, i-a trecut prin palmă gura încă fierbinte și s-a avîntat pe cal. Pîlcuri de călăreți mărșuiau. Aveau pletele revărsate peste boande. Și toată țara cobora și urca așa, în vreme ce focurile de veste se clătinau pe dealuri, în vîntul liniștit al nopții. Paul Omenbon n-a mai putut ieși din amestecul de bejenari și urca împreună cu ei spre munți ca spre niște cetăți gigantice :

— Ce sat ? Ce sat ? s-auzeau întrebările.

— Ce sat ? Toată Moldova ! Ați slobozit clopotele în fîntîni ? Mînați mai repede să nu ne apuce ziua ! Hei, mătușă Solomie ! Na ! Iar bate cumpăna.

— Așa i-i dat Moldovei ! a răspuns o babă, mîinîndu-și mai repede cei trei miei. Îmi pare rău, mi-am uitat cîinele legat ! Oare s-o afla vreo inimă bună să-l dezlege ? Altfel, **piere de** foame în satul pustiu... Așa pătesc totdeauna, uit cîinii legați ! Acum cîțiva **ani**, știi, cînd au venit tătarii, tot așa am pățit **cu** unul. La întoarcerea din munte am găsit numai oasele albe, spălate **de** ploii... Și funia putrezise, căci am stat atunci în **sihlă** opt luni...

— Da, da... Țin minte ! Eh, ce vremuri ! Cît e de cînd ai făcut masă de pomenire de sufletul moșului Constantin, picat la Racova ?

Acolo a picat și Ion al meu. Am aflat din oameni că era printre cei cu buciumele, după răchiți. Că tare frumos mai ziceau ei din bucium ! De aceea i-a și ales Ștefan Vodă !

— Oare mai găsim griul, Mămuță ? Al meu a dat în copt... Mă pregăteam de secerat, când colo, iată... Oare ce s-aude înainte ? Ce mortăciune de femeie plînge ? Hai s-o batjocorim, să nu se mai poată spăla cu toate izvoarele Moldovei ! Cine plînge înainte ?

— Urașc-o lumea ! a suduit baba Salomia.

Cînd au ajuns lîngă un pîlc de oameni, au deosebit o femeie înaltă. Acea bocea în gura mare, stricînd liniștea bejenarilor.

— Vai, Petrea, vai ! Cinci frați ai avut și toți au pierit ! Azi, mi te duci și tu, Petrea !

— Dă-mi drumul, mamă ! se smucea feciorul. Mi-ai pus traista cu pită la oblînc ? Lasă lacrimile, că nu-i frumos ! Te aud oamenii ! Ce, ai vrea să mor acasă, de lingoare, înconjurat de babele doftoroaie ?

S-a întors spre o fată, pesemne drăguța lui :

— Cu bine, Mădălină. Cum sfîrșim războiul, mă țin de făgăduială !

A sărit în șa, a strîns calul în gurguiile opincilor, și-a potnivit mai bine la șold cornul de bour, apoi s-a piendut în noapte, spre Suceava.

— Numai de n-ar pica în robie ! osta maică-sa. Decît rob, mai bine mort sub ierburile țării... He, am plîns ca proasta !

Dar înțelegeți, oameni buni... al șaselea fecior !

Rădvane boierești treceau spre Cetatea Neamțului și spre Ardeal. Bătrâni și bărboși boieri răcneau la vizitii să mîie. În urmă robii lor mînau cirezi de vite, turme, sub paza vătășilor călări.

La o vreme au ajuns în îngrămădeală pîrgarii de la Suceava ; meșteșugarii cojocari se întemeiaseră sub steagul lui Ștefan Vodă ; și tineretul neguțătorilor se avîntase pe cai ; încît, spre munți fugeau doar bătrînii ; în care cu roți înalte, sub coviltire, ședeau bătrînii meșteri cojocari, bătrînii fauri de clopote și ziditori de mănăstiri ; și unora și altora, domnia lui Ștefan le pria bine, căci întărise drumurile și vămile de negoț, întărise în cinstea cuvenită meșteșugurile, dîndu-le și steaguri cu pajură.

IV

— „Ce-i mai de preț pe lume, robia ori moartea ?”

— „Moartea !” au răspuns cele mai multe.

După rușinea pățită de Soliman-Pașa, Mahomed al II-lea a ieșit din seraiuri, s-a arătat pe cal alb și a făcut semn din sabie spre Dunăre. Înfrîngerea de la Racova trebuia plătită așa fel, încît Domnul Moldovei să urle ca un lup pe stîrvurile oștilor. Aducea sub steaguri semînții nenumărate din Asia ; trezise la arme toată peninsula Bal-

canică ; poruncise tătarilor să atace și el Moldova cînd le va da ei semn...

Să te vedem acum, Ștefan, cu oastea ta mărunță cît o mîină de pleavă ! Ce ai crezut ? Și cu împăratul persian ai cleveții împotriva mea ; află însă că ciolanele oștilor lui Asan-Huzum le-au ros cîinii ! Cu ce te-ai ales din făgăduințele venețienilor ? Ți-a plăcut bucata de postav ? Alelei, Ștefane ! Dacă ai îndrăzneală, înfruntă-mă !

Ștefan încetase de mult de a-și mai face ochii roată în căutare de prieteni. A coborît la Dunăre, însă n-a mai încercat să oprească năvălirea. A chemat în ajutor stăhile : cum bîntuia o arșiță cumplită, a pus oștenii să dea foc ierburilor, semănăturilor ; cu cît se trăgea înapoi spre inima pămîntului, zidul de foc dintre el și turci se ridica din ce în ce. Toată zarea din Răsărit în Asfințit era numai fum. Și focul înainta, înainta neîncetat, urca dealurile aprinzîndule, cobora văile, mergea în lungul șesurilor, iar urca, iar cobora, încît alergau cu groază sălbătăciunile din ierburi, căutînd zările răcoroase ale apelor ; vîjlia arzînd codrii vechi și pădurile tinere ; și stăhia focului intra în sate, aprinzîndule ; cu groază fugeau oamenii ; pîlcuri de oaste anume rînduite turnau în fîntîni otrăvuri, venin de șarpe și zeamă de cucută ; apoi cînd au venit la rînd cetățile, Ștefan a dat poruncă să le aprindă ; ardeau Iașii, Bacăul, Romanul ; și ardea Tîrgul Băii ; funinginea plutea într-un strat gros înaintea vîlvătașilor, se așeza pe fețele asudate, pe arme, în părul

vitelor ; așa, toată țara era o vîlvătaie ; uneori, cînd se aprindeau codri mari de brazi, se ridicau noaptea flăcări gigantice, lingînd vîzduhul negru ca păcura de atîta cenușă și funingine...

Oștile lui Mahomed înaintau cu groază printre focuri. Țineau mai cu seamă cursul rîurilor, dar mai toate erau seci, din pricina secetei îngrozitoare din acel iulie. Se înnegriseră de funingine oștenii, caii, vitele de povară ; peste sudoarea lipicioasă, se prindea un stat gros de șperlă neagră și fierbinte ; vitele mugeau de sete ; oamenii, slăbiți și ei, căutau cu deznădejde apă ; însă, cum se opreau la fîntîni și beau, cădeau la pămînt, trăsniți de veninul cucutei și al șerpilor ; piereau bivoli, cămilele, caii, încît Mahomed scrișnea de ură, văzîndu-și pieirea ; da poruncă oștilor să treacă înainte, prin foc, să pună mîna pe Ștefan.

Oastea moldovenească, și așa destul de mică, trecea printr-o cumpănă : tătarii năvăliseră și armile țărănești cereau mereu să fie lăsate să meargă să-și apere familiile. Ștefan le-a slobozit cu durere în suflet și a rămas doar cu zece mii de oșteni, „floarea vitejilor“, cum pe drept îi numește cronicarul.

V

A doua putere a pămîntului chemată de Ștefan în ajutor era muntele cu pădurile. Așa, numai cu cei zece mii, s-a tras pe Valea

Albă. A făcut acolo o întăritură de pământ și arbori ; a potrivit artileria, gata de tragere. Cum s-au arătat turcii, tunurile moldovenesti au pornit a lătra, ghiulelele cădeau în mijlocul ienicerilor și spahiilor, care prindeau să dea înapoi... Văzînd asta, Mahomed a smuls steagul din mîna unui oștean al său și s-a repezit el însuși înaintea, spre întăritură. Ienicerii și spahiții l-au urmat într-o cumplită năvală ; a început un măcel fără seamăn ; tunarii moldoveni se prăbușeau unul cîte unul ; tot mai mulți vrăjmași săreau înăuntrul întăriturii și rîndurile celor zece mii de viteji picau unul după altul, ca ierburile. Însă, nimeni nu da înapoi ! Stătea pe pozițiile poruncite, pînă la ultima săgeată, pînă li se rupeau săbiile, hangerele, pînă ce-i copleșea sîngele și moartea. În munți, departe, se auzeau răcnetele, bubuiturile tunurilor, răgetele, mugetele vitelor. Și în toate părțile ei, Moldova ardea, ardea neîncetat, ardea ca un uriaș rug și vîntul ușor al verii purta funinginile, cenușa și duhoarea de carne arsă, în toate laturile zărilor. Iar la Valea Albă, cei zece mii au pierit cu un eroism atît de neînfîcat, încît însuși dușmanul a făcut peste stîrvurile lor pline de sînge un semn de laudă.

VI

Însă Mahomed nu s-a oprit la atîta. Oștile lui au pătruns în munți, să prindă femeile și copiii bejenarilor, să-i ducă în robie.

Erau strânse satele de pe Siret, de pe Moldova și de pe Bistrița; bărbații pieriseră, apărînd retragerea voievodului. După ce au pierit cei de pe Siret și de pe Moldova a venit rîndul bistrițenilor; însă au fost căsăpiți și ei, pînă la unul. Cum dădeau vrăjmașii de femei și copii, scoteau jувăturile, îi legau în cete și-i trimiteau pe calea fără întoarcere a Țarigradului; bătrînilor li se fulgerau capetele cu satîrul.

Cînd au văzut femeile de pe Bistrița că le vine capătul, că vor fi apucate de pâr și zvîrlite în rîndurile robilor, cînd au văzut că le așteaptă batjocura, au început boțetului, cum le stă în obicei femeilor de pe toate rîurile pămîntului. Au început să se caine una pe alta, să-și smulgă părul, cu nouă rînduri de lacrimi plîngeau, în timp ce spahii și hadîmbii urcau neconținut și înconjurau locul, cu iataganele-n dinți și cu jувăturile pregătite. Erau niște spurcăciuni de oameni, încît să te miri cum îi răbda iarba. Și așa, bistrițencele boceau și se căinau.

— Opriți, surorilor! a strigat deodată una, Lina. Ce-i mai de preț pe lume, robia ori moartea?

— Moartea! au răspuns cele mai multe.

— Dacă-i așa, a grăit mai departe Lina, să murim, dar să murim luptînd! Înfășcați furcile de tors, resteile și leucile de la care!

Să fi văzut după aceea cum împungeau bistrițencele cu furcile, cum mînuiau resteile și leucile! Izbeau cu parii în picioarele cailor, încît turcii se prăbușeau în rîpi,

unde-i izbeau alți pari. Însă, erau mulți vrăjmași, erau cât frunza și iarba ! Lina, cu puținele bistrițence rămase vii, s-au tot ferit din calea lor, au umblat prin adâncul râpilor, prin huceaguri, însă turcii se tot apropiau și din toate părțile le ieșeau înainte. Cum au ajuns pe malul Bistriței, Lina a cunoscut îndată că satul de peste apă e satul ei. Era ars pînă-n pămînt. Oameni uciși se vedeau pe ulițe și prin ogrăzi. Rîul crescuse și se învîrteja la picioarele femeilor. Turcii erau tot mai aproape, încît într-o clipă le puteau zvîrli juvăturile în gît.

— Dacă-i numaidecît pe moarte, să ne zvîrlim în apa asta, a părinților noștri ! a spus Lina, cu hotărîre.

Unele dintre ele erau fricoase, temătoare de moarte. S-au sfătuit repede, să se lege unele pe altele de părul capului și așa să se arunce în rîu, ca nici fricoasele să nu pice în batjocuri și robie... Așa au și făcut : s-au înnodat una pe alta, de păr, și s-au zvîrlit toate deodată într-o duruitoare. Le-au acoperit spumele rîului.

VII

După ce și-a odihnit oștile, Mahomed a pornit să împresoare cetățile Moldovei, în căutare de comori și avuții. A bătut cu tunurile Cetatea Neamțului, apoi a pornit spre Suceava, a pus foc Tîrgului de Jos, însă s-a oprit într-un asediu lung asupra cetății. Pîlcurile lui de oaste, hămesite ca haitele, căutau

mîncare într-o țară arsă pînă-n pămînt. Și așa, foametea s-a întins prin oști, după aceea a izbucnit o ciumă îngrozitoare. Mahomed lăsase cuvînt la Țarigrad să i se trimită hrană, pe corăbii, prin Marea Neagră. Repezeise călăreți spre seraiuri să întrebe de ce nu mai vine hrana. Pe cînd stătea în șanțurile dimprejurul cetății Sucevei, printre cei morți de ciumă, printre cei ce piereau încet de foamete și de sete, a primit o veste năprasnică :

— Înălțimea Ta ! i se tînguia la picioare unul din trimișii spre Țarigrad. Am fost la seraiuri și amară veste îți aduc ! Pe cînd pluteau gallianele pe blestematele valuri ale Mării Negre, s-a stîrnit o furtună atît de mare și întunecată, încît...

Mahomed și-a holbat ochii :

— Încît... ce ?

— Încît toate corăbiile cu hrană s-au scufundat ! Și sîntem osîndiți să pierim de foame pe acest blestemat pămînt !

Mahomed s-a repezit la acel aducător de vești atît de proaste și i-a retezat grumazul ; a strigat :

— Vai și iar vai ! Pentru a doua oară ies învins din aceste pămînturi afurisite ! Depresurați cetatea și să pornim repede spre Dunăre...

Printre turci a trecut un murmur de bucurie. Scoteau tunurile din șanțuri, se rînduiau în pîlcuri și apucau spre Țara de Jos, cît mai repede cu putință. Însă, tot mai nemilostiv îi secera foametea, arșița, iar ciuma ajunsese la o culme a pierzării ; piereau căpe-

tenii, viteji vestiți, piereau neconținut. Și țara toată era așternută cu cenușă, cu funingine, apele secaseră de-a binelea; și fântinile așijderea. Turcii scormoneau prin motive de gunoaie arse, pe sub scrumuri, printre ruinele satelor, în căutare de hrană; corbi croncăneau pe deasupra steagurilor plecate. „Învingător sau învins?“, se întreba Cuceritorul Țarigradului. Și așa, pe cînd nici nu visau la vreun atac, Ștefan a ieșit ca din pămînt și i-a izbit cumplit. Așa i-a ținut într-un harț sîngeros și-ntr-o fugă neconținută, pînă la Dunăre... Mahomed s-a întors la seraiuri cu mare rușine.

VIII

„La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul!”

(Vorbă din bătrîni)

— Vai de țara mea și de inima mea! se tînguia Ștefan, într-o noapte de veghe și singurătate. Mă uit împrejurul meu și mă întreb: ... unde-mi sînt vitejii?

Afară, cădea o ploaie puternică; luceau fulgerele în ferestrele cetății. Cînd tuna, zidurile se hîrducau ușor. Ștefan tînguia țara arsă toată, vitejii morți; cîtă vreme va mai trebui pînă la reînviere? Însă, cum s-a luminat de ziuă, a văzut împrejurimile spălate de ploi. Colțul biruitor al ierburilor ieșea la soare cu îndărătnicie, parcă spre a dovedi voievodului că viața nu pierde niciodată!

— Vai vouă, neguțători mincinoși de la Veneția ! a rostit Ștefan. Cum de nu ne-ați venit în ajutor, să fi putut ocoli pârjolirea țării și moartea vitejilor mei oșteni ?

Cu toate că își luase pentru totdeauna rămas bun de la mincinoșii zarafi, l-a trimis la ei pe bătrînul Țamblac.

— Du-te, unchiule, și spune-le-o de la obraz ! Tot de la obraz să i-o spui și papei de la Roma, ca să afle... Istoriseste-le ce-au făcut cu juruințele lor deșarte ! Unde-i falnicul Huzun-Asan, împăratul persienilor ? Din vina lor a pierit, căci s-a bizuit pe ajutorul lor ! Să-i tulbure la mesele bogate și-n somnul lor chipul lui Scanderbeg, eroul din Albania ! Arată-le, acelor neguțători și papei, că li se apropie și lor capătul ! Am stat în furtună cît am stat ! Domnii dimprejurul meu, în loc să mă fi ajutat, jinduiau să-mi cuprindă țara ! Spune-le venețienilor să folosească bucata de postav trimisă mie ca năframă întru ștergerea lacrimilor ! Căci în lacrimi vor izbucni foarte repede, cînd le vor pătrunde ienicerii printre zărăfii ! Du-te sănătos, unchieșule Țamblac, spre îngîmfata cetate a Adriaticei.

Ambasada a părăsit cetatea Sucevei și a ajuns la Veneția în ziua de 8 mai 1478. S-au adunat repede căpeteniile neguțătorilor, în senatul lor. Țamblac, înainte de a-și începe cuvîntul, îi cerceta pe rînd cu asprime.

— Ai cuvîntul... l-a îmbinat dogele.

— Domnilor senatori ! Cuvîntul ce vi-l aduc e al unei țări risipite în furtună, din pricina făgăduințelor neîmplinite ! Țara Mol-

dovei e arsă toată pînă-n pămînt și a pierit la Valea Albă cununa vitejilor lui Ștefan cel Mare Voievod ! Dacă domniile voastre vă țineți de cuvînt și nu umblați cu bucățele de postav și cu subțiri vorbe diplomaticești, poarta furtunilor nu se afla astăzi dărîmată sub vînturi. Țineți minte : cît mai stă Ștefan în picioare și o mai apără, vă mai puteți bea în liniște vinurile. După aceea, are să vă ajungă sabia lui Mahomed și vă veți căi că n-ați băgat mîna-n pungă la vreme ! Deocamdată, Genova, altă zgîrcită, a pierdut cetatea de negoț Caffa, din ostroavele Mării Negre.

Un murmur a trecut prin rîndurile senatorilor :

— Caffa ? Caffa ?

— Da, Caffa ! Și încet-încet, vor fi pierdute toate cetățile din Răsărit ! Venetia, regina mărilor, va pieri ! Va pieri prin zgîrcenia ei, prin năravul de a lua focul cu mîinile altora ! Încet-încet, această cetate a Adriaticei își va trage corăbiile la ea acasă, urmărită de flotele turcești ! Iar cînd pe clopotnițele bisericilor voastre va luci Semiluna biruitorilor, o să vă amintiți de stejarul Moldovei părăsit în bătaia vînturilor !

S-a ridicat senatorul cel mai mare al venețienilor :

— Ceea ce spui, ambasadorule, e peste fire ! Ștefan e rugat de noi să mai steie în furtună, căci îi voi trimite ajutoare ! Îl vom ruga și pe preasfinția sa papa ! Să apere Domnul Ștefan cetățile mării !

— Vorbe goale ! a zîmbit cu amărăciune Țamblac. Drumul lui Ștefan Vodă e unul singur : dacă se mai încrede în făgăduieli deșarte, va avea soarta lui Scanderbeg, a împăratului Huzun-Asan ! Tuturora, în lungul timpului, le-ați dat făgăduieli frumoase și nici o lețcaie...

— Și ce are să facă Ștefan ?

— Ce are să facă ? Își va căuta alți prieteni în altă parte, prieteni care să nu pună banul în aceeași balanță cu vitejia !

— Dacă am cere turcilor pace ? se întrebau venețienii între ei. Le cerem pace, numai negoțul nostru să meargă înainte !

— Ștefan Vodă se aștepta la asta ! a răspuns Țamblac. Dar o să vă căiți amar, domnilor senatori ! Veți afla, pe subțirile piei ale domniilor voastre, ce înseamnă pacea cu turcii !

Cum a părăsit adunarea, Țamblac s-a oprit într-o piață și a privit cetatea ; era noapte și luminau ferestrele palatelor ; s-auzea muzică, glasuri vesele de petrecere ; pe canale pluteau gondolele pline de cîntece.

— Fiți blestemați ! a rostit Țamblac ! Și fără voi stejarul Moldovei nu se clatină ! Așa-i : „La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul !”

A pornit înapoi spre țară, mîhnit pînă-n adîncul inimii lui.

În scurt timp, Veneția a și făcut pace cu turcii. Încet-încet, faima ei s-a pierdut, cum se pierde faima oricărei seminții care pune interesele neguțătorești mai presus de sîngele

omenesc și de pornirile cele mai înalte ale inimii.

După ce și-a luat pentru totdeauna gîndul de la crai și de la venețieni, Ștefan s-a întors cu ochii spre laturile Răsăritului. A trimis ambasador la cneazul Ivan Vasilievici al Moscovei, pe Ioan Turcul, să întemeieze prietenie la bine și la rău. Astfel, prietenia cu Ivan Vasilievici a ajuns pînă la înnemurire, după cum înainte se va arăta...

IX

*„...să fie întrebată dacă vrea
sau nu mîna moscoviteanului...”*

În acea zi din toamna anului 1481, steagul cu bour flutura peste cetate, arătînd că Ștefan Vodă era acasă. În creneluri, se zăreau gurile bombardelor. Străjerul sta sprijinit în sulită, cu ochii țintă spre dealurile de Miazănoapte, de unde cobora drumul Poloniei, către schelele Dunării și ale mării. S-a zărit deodată un șir lung de căruțe și călăreți. Un glas de corn a crescut frămîntarea în cetate.

Poarta cea mare s-a urnit din țăței. S-a lăsat podul peste șanț.

Între timp, căruțele rămăseseră jos, în tîrg. Solul, îmbrăcat în blană de samur, venea pe cal alb, înconjurat de călăreți. I-a ieșit înainte marele logofăt și l-a întrebat prin logofătul de slavonie, dacă domnia lui

este trimisul lui Ivan Vasilievici. Are dovezi scrise și pecetluite ?

— Mă cheamă Ivan Pleștev, a răspuns solul, înclinându-și ușor barba. Domniilor lor, oștenii din jurul meu, îmi sînt soți. Atît cu cît și ei avem de dat Domnului Ștefan Vodă scrisori și vorbe. Cneazul nostru i se închină de sănătate.

— Prea mulțumit ! Vă poftim cu prietenie ! a răspuns marele logofăt. Vă așteptăm de multă vreme.

Și l-a mai întrebat dacă e adevărat că mai vine și cu alte vorbe. Drept e că Ivan Vasilievici vrea să-i fie cuscru lui Ștefan Vodă ? Că o cere, pentru luminatul său urmaș Ivan, pe Olena ?

— Drepte sînt toate... a răspuns Ivan Pleștev. După cum binevoiți a vedea, sîntem pețitori la fata lui Ștefan Vodă. Druștele și vorniceii i-am lăsat în tîrg, pîn' la ziua potrivită...

Astfel, dumnealui Ivan Pleștev abia aștepta să steie față-n față cu vestitul strateg Ștefan. Nu avea somn în odaia de oaspeți, trecîndu-și prin minte tot ce auzise despre sabia lui grea și neiertătoare. Voia să vadă, cît mai repede, cum arată neîntrecutul viteaz de la Podul Înalt, unde zdrobise și amestecase cu mîlul și cu pămîntul cea mai înfricoșată oaste. Pieriseră acolo, ca furnicile, semînțele Semilunci. Sîngele emirilor și beilor se amestecase cu pulberea moldovenească. Soliman-Beg Hadîmbul abia nimerise scăparea printr-o cărarușă furișată. Se întorsese

la Stambul rușinat, așteptînd umbra celor Șapte Turnuri și juvățul munților. Așa scădere și așa pată nu mai suferise Semiluna de multă vreme. Răsturnase pîn' atunci toate semînțele pe unde trecuse. Supusese Balcanii, acoperindu-i cu umbra robiei. Năzuise, mai demult, peste Dunăre, în pădurile Deliorman, unde o stropșise Mircea, la Rovine. Și Vlad Țepeș își desfătase ochii, privind o pădure de osmani ridicată în țeapă cu tot cu șalvari și fesuri. Dar neasemuită era împotrivirea și vitejia lui Ștefan Vodă în luptele cu năvălitorii.

Singur în furtună, Ștefan își apăra țara cu răzeșii lui, puțini la număr, dar neîntrecuți în vitejie. După fiecare război, i se ducea faima în tuspătru vînturile, din Burgundia pînă-n Moscova, la Miazănoapte.

Sosise Ivan Pleștev la Suceava în pragul toamnei. Se scuturau frunzele. Pămîntul avusese parte de liniște în acel an. Finațurile și semănăturile scăpaseră de foc, atît în Țara de Jos, cît și în Țara de Sus. Rodiseră grîiele și meiul. Grele erau grădinele de mere și de pere. Barbînte se umpluseră de roada florilor de la prisăci. Jucau și beau oștenii lui Ștefan Vodă în anul lor de liniște. La nevoie, dacă s-ar fi arătat focul pe dealuri, și-ar fi întors cojoacele pe dos, spre a se arăta mai feroși dușmanilor.

Într-o dimineață, Ivan Pleștev a primit vorbă de postire. Și-a netezit barba și sururile scrisorilor. A trecut pragul și s-a văzut în fața unui bărbat scurt la statură,

ager la privire. De sub coroană, îi ieşeau încreţiturile frunţii şi albeaţa tâmplilor.

De o parte şi de alta, stăteau sfetnicii. Ivan Pleştev s-a înclinat adânc.

— Măria Ta ! Ivan Vasilievici **ţi se închină** de sănătate şi-ţi trimite cuvînt de prietenie. Aflat-a despre strălucitele Măriei Tale biruinţe şi te laudă. Dar nu cu vorbe goale ! Măria Sa, Ivan Vasilievici ar vrea să vă legaţi şi prin cuscrie ! **Vei binevoi, mărite Ştefan Vodă, să ne-o dai pe Măria Sa Olena ?** Amîndoi sînteţi voievozi apărători ai ortodoxiei, amîndoi staţi cu sabia la hotar, în faţa aceluiaşi vrăşmaş ! De asta am venit, Doamne, tocmai din pămîntul Moscovei !

Ştefan Vodă şi-a înclinat tîmpla. A răspuns :

— Îi mulţumesc Măriei Sale Ivan Vasilievici pentru închinarea de sănătate ! Mă închin şi eu de sănătatea Măriei Sale. Şi-i mulţumesc, de asemenea, pentru vorbele de laudă. În al treilea rînd, îi mulţumesc că mi-a băgat fata în seamă !

S-a întors către sfetnici :

— Daţi cuvînt Olenei mele să poştească aici, să fie întrebată **dacă vrea sau nu mîna moscoviteanului. Se prea poate ca ochii ei să fugă în altă parte. Cu inima nu te poţi juca...** a zîmbit Ştefan.

Sfetnicii abia-şi puteau ascunde zîmbetele de bucurie. În sfîrşit, după atîtea furtuni cîte-l bătuseră, Ştefan se înveselise. Tuturor li s-a părut că s-arată soarele sus la fereastră. Într-adevăr, după zile nouroase, soarele se arătase la asfinţit în deplinătatea splen-

dorii. Colora totul într-un vâl ușor, liliachiu, sclipea-n mânerile săbiilor și-n diamantele din coroana lui Ștefan cel Mare.

A intrat Olena și s-a plecat sfioasă să sărute mîna părintelui. Ștefan a mîngîiat-o pe buclele castanii ; i l-a arătat după aceea pe Ivan Pleștev :

— Dumnealui, draga mea Olena, a venit tocmai din Miazănoapte, de la cetatea Moscovei. A adus vorbe de nuntă. Nu trebuie să te înroșești ! Te-am poțit să te întreb : vrea-vei să te duci după principele moscovitean ?

Ea și-a lăsat ochii în jos. Atît Ivan Pleștev, cît și sfetnicii au răsuflet adînc, cînd ea abia a clipit din gene.

— După cît ai grăit din gene, Olena, am înțeles că primești. Alege-ți druștele și vorniceii, iar noi, oameni mai grei în ani, să punem masă mare, după obiceiurile Moldovei... E liniște în lume și să ne folosim de liniște pentru îndeletnicirile sufletului ! Cînd va porni iar zbuciumul, vom grăi altfel !

X

— „Nu m-am pierdut cu firea nici în izbîndirea asupra Hadîmbului, la Răcova, nici cînd mi-am pierit vitejii mei cei mai buni, la Valea Albă...”

Medelnicerii așternuseră masa și au prins după aceea să se arate bogățiile Moldovei pe tăvi și-n butii. Grăbeau dinspre cuhnii stolnicei și paharnicei. Cînd s-a lăsat noaptea

peste steagul cu bour, cămărașul de lumină a pus în sfetnice lumânări de ceară curată. Pușcașii au cercetat însă o dată bombardele de la creneluri. Straja de răsărit, cum s-a suit pe zid, și-a atintit ochii spre dealuri, unde stăteau pîndarii focurilor.

După ce l-a poștit pe Ivan Pleștev la dreapta dumisale, Ștefan a frînt pita, în timp ce marele stolnic lua din bucate gustarea de credință. Apoi, cînd Ștefan Vodă a ridicat paharul, mesenii s-au ridicat; la creneluri au trăsmit toate bombardele deodată. Lumînările și-au plecat flăcările, ca de un vînt. S-au zguduit ferestrele, în timp ce huietul se rostogolea spre păduri și văi, pînă departe. Așa a prînceput țara că în clipa aceea Ștefan a intrat în petrecere. Tîngul, așternut pe jos, pe pîrîu, a prins a descărca săcălușuri, la întrecere cu bufnițurile bombardelor. Petreceri s-au întemeiat la cramele satelor, unde țiganii robi scărpinau cobzele și alăutele, iar răzeșii crăpau pămîntul sub tactul repede al Bătutei. Dar care moldovean nu se bucura? Încăreau carele cu mărturii ale belșugului și dragostei: butii cu vin, pîni de grîu, mascuri fripte la țigla, struguri: porneau spre Suceava-n sus, întemeind petreceri la focuri, în apropierea voievodului, pe dealuri și pe cîmpia Direptății. Împreună cu Ștefan apărau țara, împreună să petreacă! Cu el împărțeau nevoile, cînd rînjeau haitele, cu el să împartă și bucuriile răgazului! Cînd trăzneau bombardele, ei se săltau din jurul ștergarelor, ridicau cupele și ulcelele, închi-

nîndu-le spre tunurile cetății. Beau pîn' la fund, dintr-o sorbitură, în sănătatea lui Ștefan Vodă, dorindu-i cu glas tare să trăiască întru mulți ani !

— Răzeșii mei... spunea Ștefan Vodă, auzindu-i ; s-a dus la o fereastră să-i vadă așternuți împrejurul butiilor și ștergarelor.

A închinat **cupa** pentru tot norodul lui, pentru toată **Moldova** zbuciumată, dorindu-i liniște.

Și s-a așezat iar la masă, în timp ce cămărașul de lumini schimba al doilea rînd de lumînări în sfeșnicele aurite și-n ulcioare. După ce a văzut răzeșimea în petrecere, Măria Sa a căzut pe gînduri.

— Mi-am amintit de cei de la Valea Albă... — a rostit încet, vărsînd sub masă cîtiva stropi de vin. Mesenii tăceau, căzuți și ei pe gînduri, către bătălia cea mai înfricoșată a Moldovei. Unde erau Mîrza și Stanciul, Badea vornicul, pîrcălabii Pașcu, Buhtea și Iuga Postelnicul ? Pieriseră toți sub iataganele lui Mahomed-Sultan, apărînd în-tăriturile pădurilor. Pierise atunci floarea luptătorilor. Dusesse Pîrăul Alb la vale sîngele Moldovei, amestecîndu-l cu prundurile și cu florile.

Ștefan și-a amintit cum, după izbînda de la Podul Înalt, s-au grăbit toți rigii Europei să-l laude. Papa de la Roma l-a numit „Atlet al lui Cristos“. La bancheturi se închinău cupe de aur în numele Viteazului lăsat să apere Europa singur.

„Vestiți rigi și crai ! strigaseră scrisorile lui Ștefan. Dați-vă seama ! Dacă mă lăsați

și nu mă ajutați cît mai grabnic, au s-ajungă turcii pîn' la domniile voastre și au să vă împröște ospăturile cu sînge! Hai! Hai! Mai lăsați cumătriile și logodnele! Dacă nu-mi dați oaste și orice ajutor, rău are să vă pară!"

Și și-a mai amintit Ștefan cum însuși Mahomed-Sultan și-a pornit șoimii și tuiurile, mișcînd spre pedeapsa moldovenilor; cum a urcat dinspre Dunăre cu spahii negri. Mîna în sus Asia și semințiile munților Balcani. Degeaba trăgeau clopotele. Căzură toate cetățile întărite. Prin pojarul ogoarelor, pe sub fumurile satelor, Mahomed-Sultan a înaintat cu îndărătnicia șarpelui, spre cuibul vulturului. Suceava, s-o ardă și s-o spulbere. Cînd îi crîșca maseaua bieteii Moldove, s-au arătat și bulucurile tătarilor. Atunci, a bătut pentru țară cel mai greu ceas. Inima voievodului a plîns. Tot atunci, și-a luat rămas bun pentru totdeauna de la rigii și craii Asfințitului. Erau îngîmfați, plesneau de fală, cu armile lor împlășate. Veneția pierdea în desfrîul bogățiilor. Papa ținea cu-vîntări înflăcărâte, alți rigi duceau războaie de ambiție.

Ștefan și-a fugărit gîndurile, a privit spre solul moscovitean:

— Gîndindu-ne gospodărește, prin nunta asta mă apropii de adevărații prieteni ai mei. Și la dînsii, rînjesc haitele de pe apa Orului! Inima Olenei pune temei și unei frății de arme... Să ridicăm cupele în sănătatea lui Ivan, cuscruul meu, și-n sănătatea fiului său, care de azi mi-i ginere... Sfetnicii

mei, Sînger și Gherasim, o veți petrece pe Olena pînă-n țara Moscovei...

S-au ridicat mesenii. Bombardele au trăs-nit iar, hohotind din douăsprezece guri de foc. Iar închinau răzeșii, așternuți pe dealuri și pe Cîmpia Direptății. Străjerul dinspre pustie sta tipărit pe albăstrimea văzduhului, sprijinit în sulită. Deodată, a zărit departe, în negurile nopții, o flacără. Clipea pe dealurile Botoșanilor. Altă scînteioară a clipit mai departe, încît străjerul și-a pus cornul la gură, dar și l-a lăsat iar, la locul lui, cînd clipirile focului s-au stins.

Era tîrzie vreme de noapte. Sfetnicii și oaspeții trecuseră în odăi să se întindă somnului. Se risipise și răzeșimea. Numai la o fereastră a cetății se zărea ca o pată gălbuie. Acolo, sta Ștefan, singur, în priveghere, Oare ce furtuni se vor mai stîrni asupra lui? Va mai putea, oare, și de acum înainte să frîngă vînturile? Îndoiala i-a trecut repede. Și-a chemat cămărașul de lumini să primească sfeșnicele. Apoi a chemat diacul. Astfel, în timp ce lumînările pîlpăiau molcom, Ștefan a poruncit să scrie după cum se arată înainte :

...Prea cinstit cuscru de la Moscova și ginere iubit ! Peșitorii voștri au sosit la cetatea noastră de scaun, după molcomirea unor vînturi. Nu-mi fac laudă că i-am prins în lupta de la Lipinși pe înșiși lupii cei mari ai hoardei tătărăști ! Nu-mi fac laudă că unora le-am fulgerat grumajii, iar altora le-am știrbit nasurile ! Cu spume la gură răc-

nea la mine Han-Mamac. Eu nu m-am cutremurat, căci mai văzusem și balele altor fiare ! Nu m-am pierdut cu firea nici în izbîndirea asupra Handîmbului, la Racova, nici cînd mi-au pierit vitejii mei cei mai buni, la Valea Albă, ce-i zice Războieni. Am stat singur, între bucurii și dureri, și nu m-am lăsat cuprins nici de unele, nici de altele. N-am cercetat și nu cercetez decît cumpăna dreaptă. Imi apăr Moldova.

Repede umbla mîna diacului, rotunzînd slovele din pana de vultur. A schimbat altă pană, în timp ce cămărașul de lumini primenea iar lumînările, umblînd în vîrfurile picioarelor. De afară, abia răzbăteau pașii străjerilor, la schimbul dinspre ziuă. Ștefan dicta mai departe :

...Crail și rigii Asfințitului m-au lăsat singur, cînd era vai și amar ! Un rigă a folosit banii de ajutor, pentru a-și mărita o fată. L-am trimis pe învățatul nostru, Țamblac, tocmai la dogii venețieni, dar s-a întors scîrbit. Inchipuiește-ți o masă încărcată cu toate bunătățile : așa arăta Veneția ! Dar în apropierea ei se auzeau zgomotele oștilor otomane. Încît, nu pot asemui acea mare cetate decît cu un ospăț asupra căruia rînjesc cîinii. Pentru a nu-și strica negoțul la Răsărit, în ostrovurile și limanurile turcilor, Veneția va pune pace cu ei, așa că nici o nădejde nu mai am la dînsii. Rigii altor pămînturi petreceau la castelele munților, în timp ce mie îmi crăpa maseaua. După strop-

șirea Hadîmbului, la Racova, am luat steaguri în prinsoare. Erau multe și toate aveau pe pînza verde Semiluna. Cum le-am luat, am trimis cîteva și rigilor. Ei le-au pus în panoplie, lîngă alte prăzi de război căpătate de pomană, și și-au băut înainte cupele...

...Eu, Ștefan Vodă, după ce am mîncat pîine amară în pribegie și am izbutit s-a-jung la dreptul meu, în moștenirea slăvitului bunic Alexandru cel Bun Mușatinul, am adunat norodul pe cîmpul numit Direptate, să-l întreb : mă vrea de domn, ori nu mă vrea ? Așa m-am așezat în scaun : cu voia oamenilor. N-am obișduit pe nimeni. Acestea sînt temeiul izbînzilor avute : domnia cu voia oamenilor și dreptate ! Asta mi-i legea și și-o spun, prea cînstit cuscru, spre a mă cunoaște și a ști mai bine cu cine de înnemurești ! Mă bucur din plinul inimii că dobîndesc prin încuscrire un neam și un prieten. Ce va fi mîine ? Orice ar fi, noi vom sta alături, în fața oricăror năvălitori. Trimit, prin pețitorul Măriei Tale și prin sfetnicii mei, Singer și Gherasim, un steag cu bourul Moldovei. Și încă unul, prins în bătălia de la Racova...

Se înălbăstureau ogivele ferestrelor, în zorii de toamnă. Lumînările pîlpîiau pe sfîrșite. După ce diacul a strîns scrisoarea, Ștefan Vodă a ieșit pe zid, ou capul gol, să-l bată vîntul dimineții. Steagul cu bour filfîia pe turn. Se deslușeau păduri de rugină și dealuri goale. Munții albaștri se vedeau în depărtare, la Asfințit. Ștefan Vodă a zărit-o

pe Olena la fereastră. Sta pe gânduri, pesemne că-și lua rămas bun de la locurile copilăriei.

Druștele bălane ale Moscovei erau gătite cu barizuri albastre și cu șiraguri de mărgele. Veneau în rădvanе. Vorniceii cântau din cittere. Olena sta între druștele și vorniceii ei, pregătită de drum. După năravul lor, se adunaseră multe răzeșițe, dar nu să caște gura de pomană : adunaseră grîu în săculețe și acum îl semănau înaintea miresei, spre a-i fi viața spornică și dulce ca pîinea. Cîteva veniseră cu niște măturiști de pelin, să-i măture drumul înainte, să nu cunoască mireasa ce-i amarul în viață... D-apoi starostoaiele bătrîne din Reuseni ! Oare le va îngădui Măria Sa Ștefan Vodă și nu se va uita strîmb, cînd vor începe ele a chiui jucînd găina ? Într-adevăr, ele n-ar fi putut urma calea îndepărtată a miresei, s-o vadă în ziua nunții. Și pe deasupra, mai era și-n postul crăciunului, cînd e un păcat să atingi mîncare de carne ori să chiui. Acele erau zile pecetluite de popi și trebuia să fii ușă de biserică... Dar cum să le rabde inima pe răzeșițe ? Chiar dacă o să se uite Ștefan Vodă strîmb, ele au dat ghiont unui cobzar. Au prins a chiui, mai întîi cu sfială, după aceea cu îndrăzneală, văzîndu-l pe voievod zîmbind la dînsese. Aveau o mîndrie răzeșițele : să nu care cumva să creadă druștele străine că Olena nu are neamuri multe și bune ! Îmbrăcaseră bon-

dițe cu flori, catrințe și ciuboșele roșii brașovenești. Se împodobiseră cu șaluturi, iar găina, pusă într-un blid, o tot jucau pe deasupra capetelor, cum e năravul pământului. Amarnic scărpină cobza țiganul pălit într-una cu coatele, să-i zică mai tare, să nu-l întrecă citerele moscovitenilor... Druștele moldovence, fete de sfetnici mari, au luat-o pe Olena de subțiori, s-o ducă la rădvan. Acolo, au luat-o de subțiori druștele Moscovei. Înainte de a-și pune ciuboșica pe lambă, ea s-a uitat în urmă, la turnurile cetății. A făcut un semn steagului cu bour, alt semn lui Ștefan, rămas între oșteni și sfetnici în capul podului. La un semn, șirul de căruțe a pornit, în chiotele druștelor. După rădvan, urmau călări Singer și Gherasim. După ei un pîlc de oșteni. Apoi, veneau căruțele cu daruri.

În timp ce alaiul urca pe drumul Poloniei către Miazănoapte, Ștefan Vodă s-a tras în chilioara lui să cugete. Zilele pețitoriei fuseseră un popas prielnic uitărilor. Ce va fi mâine? Răspunsul i l-au dat iscoadele Țării de Jos, mai târziu. Erau pămînteni de pe lîngă smîrcurile dunărene. Zăriseră după stofuri turbane și vîrf de lănci. Galioane cu corăbieri negri se arătaseră la geana mării. Și multe alte cumpene aveau să vină. De multe ori, aveau să-l mai laude rigii și craii, la ospățuri. Între sprîncenele lui Ștefan, se adîncise o cută. Și un zîmbet statornic la un colț al gurii : era zîmbetul amar al neîncrederii față de rigi și crai...

XI

Pentru a ne da seama cât de vîntuită a fost viața lui Ștefan cel Mare, e destul să arătăm că a purtat patruzeci și șapte de războaie; a ieșit biruitor din toate; rar unde se află deal sau vale, pădure sau rîu, mînăstiri vechi, ruine sau pietre de morminte care să nu poarte semnele bătăliilor!

Se istorisește despre năvala din primăvara anului 1486, a lui Hromot, un tîlhar șchiop și chior, venit în pradă la Moldova, cu patruzeci de mii de turci. Ștefan l-a băvut cumplit și l-a făcut una cu pămîntul.

După aceea, a venit în pradă hoțul Malcoci și a pățit tot așa. Deși era demult cărunt și-l necăjea rana de la picior căpătată demult, Ștefan a stat cu sabia în mînă jumătate de secol.

Era schimbător la fire, după cum s-a arătat și după cum se va arăta, în întîmplarea cu țiganul rob Floare.

XII

*„Săraca Moldova! Iată pe mîna cui
rămii!”*

Se istorisește anume că acest Floare era priceput strașnic la cai. Ștefan îl luase pe lîngă Măria Sa, să-i înșăueze murgul și să țină dîrlogul la încălecare. Odată, Ștefan s-a dus la o bătălie scurtă, în fața zidurilor. Pălea cu sabia năpraznic. Capetele năvălitorilor cădeau unul după altul, dincolo de

primul șant de apărare. Deodată, a simțit cum lunecă șaua sub dînsul. La al doilea salt al calului, Ștefan a căzut la pămînt și era cît pe ce să-i reteze grumazul un tătar.

— Lasă, măi Floare, îți arăt eu, după bătaie ! Am să te **anin** în funie !

Floare, dîndu-și seama că-i vine capătul, că va fi osîndit la moarte, s-a furișat în cetate, s-a dus între stîlpii spînzurătorii și s-a aninat sus, cu niște funii legate numai pe la subțiori. Știa că mînia Domnului trece repede, că-i pare rău de osîndeile poruncite în pripă. Cum s-a întors biruitor de la bătaie, Ștefan a întrebat unde-i Floare.

— Și-a făcut seama, Doamne... au răspuns sfetnicii.

— Păcat ! a suspinat voievodul. A greșit, îl iertam !

— Aici sînt, să trăiești întru mulți ani, Măria Ta ! a strigat Floare, rostogolindu-se din înaltul spînzurătorii.

Ștefan a rîs și i-a lepădat în cușmă un pumn de bani mărunți, bătuți în visteria Moldovei.

Cunoscînd năravurile vremii, cunoscînd că îndată ce va închide ochii lucrarea generală a libertății va fi stricată, știind că se vor stîrni sfezi aprige pentru domnie, s-a gîndit să pună țării sale temeiuri de viitor. Bună era prietenia cu țarii Moscovei ; se gîndea să pună rînduială și în năvălirea tătarilor.

De aceea a trimis ambasadă la Mengli Gherai-Han, în însorita Crimeie. Prea bucuros s-a arătat Mengli Gherai de prietenia cu

un viteaz atît de vestit. Pe sabie a jurat să nu- i mai trimite  duiumurile spre Moldova. I-a închinat  i daruri lui  tefan Vodă, ca răspuns la darurile primite.

 tejarul falnic care rezistase jumătate de secol tuturor furtunilor s-a pr bu it deodată. El, care avusese lini tea v ntului  i prea pu in se odihnise în jil , zăcea acum pe patul de suferin . Podagra  i r nile de la picioare căpătate în războaie îl  ineau  intuit, cu toate că inima de  oim zv cnea la fel ca  i înainte.

Sim ind unii boieri că nu se poate mi ca, au  i prins să pună la cale viclenii ; au  i început dezbinările ;  tefan a poruncit să fie prin i îndată clevetitorii  i să fie sco i afară din cetate, pe C mpia Direptății ; să se adune p rgarii  i oștenii ; toată suflarea să fie adunată, căci va urma jude   nfrico at...

 i astfel, după ce dezbin torii au fost prin i  i du i pe c mpie, a poruncit să fie scos afară din cetate  i Măria Sa, în patul de suferin . A a st nd, a judecat tic lo ii cu amare cuvinte :

— Nu vi- i rușine, mi ei ! Cel pu in să fi a teptat cu dezbinările pînă închid eu ochii ! V-  i  i  mp r it în tabere vr jma e ? A a da i preț lucrului meu cu sabie ?

A privit întinderile, r urile, gr iele coapte, pădurile, mun ii fumurii  ncremen i sub pâclele depărtării. A oftat :

— Săracă Moldov  ! Iată pe m na oui r m i !

S-a întors spre uneltitori :

— Pieriți din ochii mei, dihanților ! Repeziți-i la spânzurătoare !

Într-adevăr, ceea ce prevăzuse Ștefan s-a întimplat îndată după moartea lui, petrecută la 2 iulie 1504. A început o amarnică luptă pentru domnie.

Bogdan, feciorul său, n-a mai fost vrednic să țină piept vînturilor. L-a trimis la Țarigrad pe logofătul Tăutu, meșter priceput în lucrările diplomatice, să închine țara. L-au primit îndată vizirii și i-au dat intrare la sultan. S-au așezat toți pe covoare, cu picioarele sub dînșii, după năravul musulman. Apoi, sultanul a bătut din palme, poruncind să fie aduse cafele fierbinți, cum se cade în fața oaspeților.

Tăutu răpeziise în viața lui peste cap ulcioare și bărdace de vin, însă cafea neagră nu mai văzuse, nu mai băuse. Spun cronicile că îndată ce a luat ceașca în mînă a început să închine, cum se închină vinul la Moldova :

— În sănătatea Măriei Tale, sultanule ! La mulți ani, viziri ! La obrazul Domniei Tale ! a închinat spre turcul de alături.

A repezit peste cap cafeaua fierbinte, cum ar fi băut o ulcică de vin tare. E drept, s-a fript pînă-n măruntaie, dar n-a scos nici un cuvînt, spre uimirea turcimii adunate !

Ceea ce a lucrat atunci logofătul Tăutu n-a ținut ! Stejarul prăbușit la 2 iulie 1504 lăsase vlăstare tari, care nu voiau să se încovoae ; unul din acele vlăstare ne va fi cunoscut în filele următoare ale scrierii...

CAPITOLUL IV

Feciorul Rareșoaiei

I

*„...el nu era acasă, ce se întâmplase
cu măjile lui la Galați, la pește...”*

(NECULCE. O samă de cuvinte)

Ștefan cel Mare n-a lăsat să crească iarba pe drumurile mîndrelor ; dimpotrivă, le-a bătătorit des de tot. Trăia la Hîrlău Rareșoaia, pescărița cu ochii umezi, și inima voievodului a rîvnit spre ea cu toată puterea tinereții. Știa Rareșoaia să spună așa de meșteșugit vorbele de dragoste, încît a în-lănțuit viforul și l-a făcut să-i bată noaptea la fereastră. Avea Măria Sa și alte drumuri, dar mai plăcut ca toate era cel al Hîrlăului. Acolo, la pescăriță, găsea răgaz gîndurilor, între privirile și zîmbetele dulci și ulciorul cu vin rece scos tot atunci dintr-un întuneric de pivniță unde fierbea de ani. Cu pescărița aceea sprîncenată, Ștefan a avut un fiu, Petru, poreclit Rareș. Era bărbat ales. Moștenise frumusețea de la maică-sa și vitejia de la Ștefan.

În vreme ce Moldova și Ungaria picau tot mai jos în ticăloșie, după închinarea către Țarigrad, Petru Rareș se îndeletnicea cu pescăritul, la râuri de seamă și la iezerul Brateș. Mult îi mai plăcea îndeletnicirea crâșnicului ! Încărca harabale de pești și-i vindea la tîlgurile vestite de peste an. Așa aduna el ban cu ban, în nădejdea că într-o bună zi va putea sta cu dreptate în jilțul părintelui său.

Odată, pe cînd era la pescuit, plin tot de solzi și mîl, a văzut cum s-apropie un pîlc de oșteni în goana cailor. Rareș s-a repezit să-și ia sabia : s-au repezit să-și ia armele și ceilalți pescari. S-au potrivit ca pentru luptă. Cînd, deodată, călăreții au sărit din șai și au căzut în genunchi.

— Petru Rareș, să trăiești întru mulți ani ! Lasă crâșnicul ! Hai repede la Suceava, căci ai fost ales domn ! Hai, Petru Rareș, grăbește-te, lasă crâșnicul !

După ce i-a cercetat bine și s-a încredințat că nu umblă cu viclenii, Petru și-a luat rămas bun de la ceilalți pescari ; dar greu îi era să se despartă ; împreună se bucuraseră ani de zile cînd scoteau năvodurile pline ; împreună stătuseră la focuri de seară, pe nisipul apelor, frigînd pești în jar ; ciocniseră ulcioare de vin, în cîntare de alăută, pe la hanurile vremii ; basme și întîmplări ascultaseră ; îi dăduseră curaj și nădejde, la sfaturi sub pîlpîiala stelelor, știindu-l toți că e feciorul lui Ștefan Vodă.

— Dar noi cum rămînem, Petru Rareș ? Ne vom mai vedea vreodată ?

— Rămâneți prietenii mei cei mai buni ! Deocamdată, vă dăruiesc crâșnicile și năvodurile și toate drepturile mele de pescar ; și harabalele cu boii lor ; toată averea mea pescărească e a voastră ; în afară de asta, veți primi la vreme și alte răsplăți.

S-a răzgândit însă și a adăugat :

— Dar mai bine să dăm talaturile meșterugului vreunui pescar sărac ! Spălați-vă de solzi și de buruienile apelor și poftim cu mine la Suceava !

Ca și tatăl său, Petru Rareș n-avea de gând să stea în jilt și să dea porunci. Tributurile îl apăsau și-i era rușine de umilință. A început să gâdile cu sabia și boierii. De aceea, mulți dintre ei s-au adunat pe ascuns și s-au sfătuit așa :

— Haidem la Soliman-Sultan, să ne scape el de acest pescar ! Dacă nu ne ducem, o să ne căim, căci are să ne taie pe toți !

Și-au luat merinde de drum și s-au scoborât la cetatea Țarigrad ; și au prins a plînge :

— Strălucitule Soliman ! Fie-ți milă de bărbile noastre albe ! Vino și ne scapă de feciorul Rareșoaiei, că amar ne taie ! Credeam că va fi om domol, dar a moștenit apucăturile tatăne-su și-i prea aprig la mînie ! Nu lăsa un pescar în jilt, strălucitule Soliman ! Hai, să zicem că ar avea ce-ar avea cu noi boierii, dar neliniștește și țările vecine ! Știi oare, strălucitule Soliman, că a trimis solie la Moscova să clevească împotriva stăpînirii tale, ca și tatăl său ? Știi oare că șleahicii Poloniei și ai Litvei nu

mai au somn din pricina lui ? Vino, strălucitele Soliman, și domolește-l !

Soliman-Sultan a răspuns așa :

— Întoarceți-vă liniștiți acasă ! Vă făgăduiesc că feciorul Rareșoaiei n-are să steie multă vreme în jilț ! Însă nu pot porni la război tam-nisam ! Îl vom trimite spre domolirea pescarului pe credinciosul meu Aloisius Gritti !

Cînd a bătut din palme, s-a înfățișat un bărbat oacheș și înalt, cu turban.

— Ascultă bine, Aloisius Gritti ! Mi-ai slujit cu mare credință pînă azi ! Bine te pricepi în treburile diplomaticești și de aceea te-am luat la dreapta mea !

— E creștin turcit ! șopteau boierii moldoveni.

— Deci, a grăit Soliman-Sultan mai departe, ia un pîlc de oaste și urcă la Moldova să-l liniștești pe feciorul pescăriței !

— Cu vorba sau cu sabia ?

— Întîi întrebuițează vorba ; sabia o vei folosi după aceea. Ai grijă să te abați și prin Țara Ungurească, să pui liniște și acolo, căci prea se sfădesc nobilii !

Aloisius Gritti a luat îndată un pîlc de oaste și a pornit.

Cum a primit vestea despre asta, Petru Rareș, l-a primit la o strîmtoare să-l prindă și să-i fulgere grumazul. Dar Aloisius Gritti a scăpat cu fuga și s-a întors la Țarigrad, rușinat ; el, care pînă atunci nu dăduse greș, a primit de la sultan o batjocură strașnică încît se cutremurau seraiurile.

— Ce fel de bărbat deștept ești, dacă un pescar moldovean te-a pus pe fugă ca pe o oaie proastă? Unde ți-i dibăcia, Gritti? Pentru asta te-am făcut sfetnic? Marș la Moldova înapoi!

— Strălucirea Ta! a răspuns lingușitorul. Știi prea bine că vitejia nu vine din vînt! Am doi feciori: ce-ar fi dacă Strălucirea Voastră mi-ar îngădui să-i iau cu mine?

— Cu ce rost? s-a mirat Soliman-Sultan. Gritti i s-a întins la picioare.

— Pe unul din fiii mei l-aș pune domn în locul lui Petru Rareș; pe al doilea l-aș pune în scaunul Țării Muntenesci! În ce mă privește, aș lua domnia Ardealului și a Țării Ungurești!

Soliman-Sultan s-a scărpinat mult în barbă.

— N-ar fi rău, Gritti! Ia-ți feciorii și pornește la drum! Liniștește vînturile și domnește în pace!

Îndată, Aloisius turcitul a chemat să vină o cavalerie bine întemeiată și o pedestrimă încercată în războaie; și-a îmbrăcat feciorii pentru drum lung și a făcut semn din sabie spre Dunăre. Cum a ajuns la Tîngoviște, a intrat cu mare fală, în sunetele țambalelor și tobelor. Domnul muntean i s-a plecat pînă la pămînt și i-a dat ospăț împărătesc. Gritti a pornit însă mai departe. A trecut munții la Brașov și a chemat nobilimea ungurească la ascultare.

— De ce nu vă liniștiți, nobili domni? De cînd țara voastră a căzut în robia mărilor sultani, numai durere de cap ne fa-

ceți ! Vă sfîșiți pentru dobîndirea coroanei și din pricina asta Strălucirea Sa Soliman n-are liniște !

— Parcă noi sîntem vinovați de asta ? Vinovat e voievodul Ardealului, Emeric Țibac ! Noi ne supunem poruncilor cu toată dragostea !

— Să vină în fața mea Emeric Țibac ! Porunciți-i să vină, căci altfel va cunoaște cine sînt ! Vine Emeric Țibac sau nu vine ?

— Nu ! Emeric Țibac nu vine ! A dat răspuns că nu vine decît înconjurat de oștile ardelenesti !

Atunci, s-a arătat înconjurat de oști voievodul ardelean. Era crunt în priviri ; inima îi sîngera de dorul eliberării de turci. Îl privea pe Gritti cu semeție :

— Ce poftesti ? Jinduiesti cumva schiptrul Ardealului și al întregii Ungarii ? Aloisius Gritti, ia seama ! În loc să-ți fi pus sabia și mintea în slujba cășăpirii turcilor, ai trădat semințiile și te-ai făcut lingușitorul sultanilor ! Patria ta, Veneția, mai bine năștea un șanpe !

Gritti s-a cutremurat, dar s-a stăpînit ; și-a dat seama că nu-și va pune niciodată coroana pe cap dacă Emeric Țibac nu va fi ucis.

În tabăra ardelenescă se afla unul Docia, mare poftitor de bani, omul potrivit pentru planurile turcilor. Acesta a primit bani în ascuns. Într-o noapte s-a strecurat în cortul lui Țibac și după ce l-a ucis, la hăcuit în bucăți. Atunci, Ardealul a fost străbătut de vîntul răscoalei. Au pornit la arme satele,

cetățile și scînteia aprinsă de împotrivirea lui Țibac și de moartea lui creștea cu o putere uriașă. Armia ienicerilor și pedestrimii a fost spîncuită bine și toată suflarea îl căuta pe Gritti. Cuprins de groază, turcitul și-a ascuns pietrele scumpe în ciubote, și-a luat feciorii și a fugit spre întăritura Mediașului, unde s-a ascuns și s-a zăvorît, în timp ce în toate părțile țara ardea. Huiiau văile sub trăsnetele artileriei. Se zăreau castele arzînd în stîncile munților. Zăvorît după ziduri și porți groase de stejar, Gritti auzea cum răsculații s-apropie și-i cer moartea. Tremura ca varga, gema de groază, cînd auzea cum bat în porți securile și lăncile, cum tunurile varsă trăsnete. Pentru înfrîngerea oară în viața lui, Gritti dăduse un amarnic greș. Ce va face? Cît vor putea rezista porțile și zidurile?

— Hai să ne furișăm afară din întăritură, în puterea nopții! îl rugau feciorii lui. Domnie ne-a trebuit?

— Oare, care moarte e mai ușoară? a întrebat Gritti, cu gîndul că i s-apropie sfîrșitul.

— Prin secure! a răspuns unul din feciori, auzind cum bat securile în porți.

— Prin otravă! a dat răspuns al doilea și tremura fără alin.

— Să-ți iei plata pentru uciderea viteazului! strigau răsculații, iar Gritti, îngălbenit de spaimă, pîndea la o fereastră.

Deodată, a zărit printre armile de jos steagurile moldovenești ale lui Petru Rareș.

— Va să zică, și el, cîinele... a trimis și el armii împotriva mea ! Lasă ! Lasă !

Peste noapte, pe cînd ardeau focurile în tabere, Aloisius Gritti a sărit din pat, la o zăngănitură puternică a ferestrei. În încăpere, căzuse o piatră. El a ridicat-o și a văzut înfășurată pe ea o scrisoare. A desfăcut-o și a citit-o repede, tremurînd tot :

„Către Aloisius Gritti, cuvînt de la Petru Rareș ! Ascultă și urmează-mi sfatul ce ți-l dau cu prietenie : ce-a fost între noi, a fost ! Să nu ne mai grăim despre trecute lucruri ! Ia-ți feciorii și scoboară-te pe zid, în tabăra mea ! Vreau să-ți scap zilele, ție și a lor tăi, ca îndreptare în fața Strălucirii Sale Soliman ! Ia-ți feciorii și scoboară zidul, neînțrziat !”

— Hai, tată... — îl îndemnau feciorii. Iată, avem noroc să scăpăm cu zile ! Îi mai luăm coroana, cînd se arată atît de bun ?

— Proștilor și nepricepuților ! a scrîșnit Gritti...

— Nu înțelegeți că scrisoarea asta nu-i nimic alta decît o cursă vicleană ?

— Nu, nu se poate ! au dat răspuns feciorii. Iată, dovedește de ce vrea să ne facă binele : ca să-i ierți trecutele întîmplări !

— Poate aveți dreptate...

Gritti a rămas mult pe gînduri. Apoi, și-a căptușit ciubotele cu bani de aur și cu perle. A legat o funie de gratii și tustrei au lunecat în josul zidului, drept în mîna moldovenilor ! Au stat însă încremeniți de groază cînd au văzut, alături de Petru, căpetenii ungurești, privindu-i în tăcere și cruntețe.

— Bun sosit ! a curmat liniștea teribilă Petru Rareș. Aceste căpetenii ungurești sînt prietenii lui Emeric Tîbac ! Poftim, Gritti : treci pe **seama** lor, să te răfuiască !

Atunci a ieșit la suprafață toată ticăloșia din firea lingușitorului : a căzut în genunchi, săruta pămîntul, se ruga cu lacrimi. Il priveau oștile cu scîrbă.

— Petru Rareș ! Petru Rareș ! se tînguia Gritti. Fie-ți milă și nu mă da pe mîna ungurilor ! Ia-mă cu tine, la Suceava, căci te voi umple de bani ! Stăpînul meu, Soliman-Sultan te vă răsplăti și el și vei fi întîiul în strălucirii lui ochi ! Petru Rareș ! Petru Rareș !...

— Luați-l ! a făcut semn Petru Rareș către unguri. Ai de plătit pentru Emeric Tîbac viteazul.

— Dar feciorii mei ?

— Îi iau cu mine ! Nădăjduiau coroanele pămînturilor muntenști și moldovenești ? Hai, poftim, berbecușilor !

În timp ce oștenii îi înconjurau pe cei doi feciori cu lăncile, Gritti era dus de unguri spre locul de pedeapsă. Amarnic răcneau oștile la el ! Să-și ia plata, pentru trădarea semințiilor și pentru uciderea viteazului Emeric !

— Moarte ! Moarte !

Dar din silă, nimeni nu voia să ridice secula. Atunci, a ieșit înainte un căruțaș :

— Mă prind eu, dacă-mi dați ciubotele trădătorului !

Mare a fost după aceea mirarea oștilor cînd, luînd acel căruțaș ciubotele, a aflat în

ele o groază de pietre scumpe și țechini de aur cu semnele sultanilor țarigrădeni !

II

După istovirea acelor întâmplări, Petru Rareș, s-a întors în Moldova, așteptându-se la mânia lui Soliman. Și-a strâns oștile și sta în pîndă, trimițînd iscoade spre Dunăre și spre ierburile tătarești. Simțea apropierea răzbunării ce avea să vină, cu nourii, cu tunetele și cu puhoaietele unei furtuni. Petru Rareș sta drept ; trebuia să deie cînte săbiei ce ținea în mîină ; săbiei purtate prin patruzeci și șapte de vijelii de către tatăl său ; dacă va fi să pice, va pica fără să se încovoie, cum cad brazii.

Pîndarii trimiși la margini îi aduceau vești de spaimă.

Petru Rareș și-a încins sabia. Jos în curțile cetății, se auzeau tropăind de nerăbdare și sforăind caii oștenilor în leafă. Pe Cîmpia Direptății se îngrămădeau armatele țărănești. Iar poștele de foc tot mai tare luminau, spre Țara de Jos și spre Dunăre, dincolo năvăleau de obicei stihiiile.

III

*„Ce-i în Moldova bătrîne bejenar ?”
„Moldova arde !”*

Soliman-Sultan se lăuda că va năvăli cu atîta oaste, pentru a pedepsi moartea lui Gri-

tti și neplata tributurilor, **încît** va acoperi tot pămîntul Moldovei, din hotar în hotar ! Într-adevăr, s-a ținut de cuvîntul laudei lui ! A năvălit cu o oaste înspăimîntător de mare, aproape două sute de mii de oameni, **încît** au trecut **Dunărea** vreme de săptămîni ! **Petru Rareș** a chemat țara și obișnuitele ajutoare ale naturii. Gata era să înfrunte acea putere negrăit de mare, cînd a primit știre că vin asupra lui și tătării !

— Mă voi lupta și cu dînșii ! a răspuns el. **Fie** ce-o fi, n-au decît să vină !

Se pregătea să-nfrunte amîndouă oștile dușmane, cînd i s-a adus vestea că au intrat în țară și șleahitici Poloniei cu oaste în zale cîtă frunză și cîtă iarbă !

— **Facă-se** voia lor ! a răspuns **Petru Rareș**. Mă voi lupta cu trei oști deodată.

Însă cînd i s-a adus a patra știre că țării fug înspăimîntați spre case, să-și apere avutul și copiii, cînd i s-a spus că și boierii clevetesc, sfătuindu-se să-l dea gata, **Petru Rareș**, părăsit de toți, a încălecat și a fugit în munți, prin necunoscute locuri. S-a închis în mănăstirea Bistrița, însă, într-o noapte, au năvălit dușmanii și au înconjurat zidurile. **Petru** a scăpat ca prin urechile acului și a luat calea munților mai departe. Flămînd rățăcea prin prăpăstii neumblate, urca pe cărăușe pe unde nici urmele de fiară nu se vedeau ; veșmintele au început să se rupă ; încălțămîntea așijderea. Se orienta doar după stelele nopților senine, cum învățase în zilele vieții de pescar. Dormea în prăpăstii, învelit cu crengi și cu frunze. Uneori, în pu-

terea nopții, auzea glas stins de corn și nechezat de cai; știa că sînt semnele urmărilor, chemîndu-se între ei prin adîncul singurătăților. Petru Rareș se scula repede și pornea mai departe; cînd piereau de pe cer semnele de orientare, acoperite de negură, pipăia scoarța copacilor, să vadă în ce parte sînt acoperiți de mușchi. Așa afla Miazănoaptea și după ea celălalte zări. Mult timp a trecut și el nu înțîlnea țipenie de om. Deodată s-a oprit pe o creastă, zărind în văi un rîu strălucitor în soarele zorilor. Cîțiva oameni se vedeau pescuind. Petru Rareș a simțit bucurie mare; a coborît spre ei, știind bunătatea inimii de pescar. Într-adevăr, în dată l-au primit în coliba lor din singurătate; au făcut un foc și au pus pirostriile și ceaulul să pregătească în grabă o zeamă înăcrită cu măcriș. Pe jar, se pîrpăleau peștii prinși atunci. Au frînt pîinea lor puțină și l-au poftit să ospăteze. Oricît era de zgîriat de spini, oricît era de nedormit și ostenit, l-au cunoscut cine-i. Și au zîmbit toți, cînd au văzut că Petru Rareș se sperie de cunoaștere. N-au vrut să primească banii ce-i avea la dînsul:

— Sîntem dintr-o breaslă, Măria Ta! Oare nu ne-am face de rîs crîsnicele luînd bani de la un breslaș de-al nostru aflat la nevoie? Nu uităm că ești pescar, îndeletnicire de care omul nu se poate descotorosi decît doar cînd își încrucișază mîinile pe piept! Și de patima vinului se poate omul vindeca; și de ciumă; și de boala ochilor

îrmosi ; dar de pescărie, nu ! Îndrăznim să-ți punem întrebare dacă nu e așa...

— Într-adevăr ! a oftat Petru Rareș. Chiar și când porți schiștru în mână și coroana pe cap, apele pe lângă care treci îți fac ou ochiul, te cheamă să le vânezii vietățile din adânc ! Eu niciodată n-am uitat anii petrecuți la Brateș, când ciobaca mă ducea în larg, s-a-runc năvodurile... A... cum îți sare inima, când vezi solzii lucind, la scoaterea pânzelor !

— N-ai vrea să facem o probă în această apă ? Numai așa, ca să te mai iai, să-ți mai uiți gândurile și zbuciumul !

Dar n-au mai apucat să desfășoare pânzele. În munte, departe, s-auzeau semnele urmăritorilor. Petru Rareș se uita încotro să apuce. Îngălbenise.

— Ești între pescari ! Nu uita acest lucru ! Fii bun și îmbracă acești ȋțari și această boandă cuiz de pește ! În ce privește straiile cu fir ce le ai, zvîrlele pe apă, că și așa s-au învechit și s-au rupt !

Așa, în straiie țărănești, Petru Rareș era de nerecunoscut. A luat pe umeri un năvod. Ceilalți au luat alte unelte ale pescuitului. Au pornit prin munți, înainte spre, Țara Ardealului. Nici străjile ungurești nu i-au oprit, ca pe niște pescari săraci, în drum spre râuri îndestulate.

Astfel a scăpat Petru Rareș de urgia urmăritorilor. Când se aflau la loc ferit bine, lăcrăma în inima lui gândindu-se la despărțirea de acei oameni simpli și buni !

— Dacă-mi voi mai vedea vreodată țara și dacă voi dobîndi schiptrul la loc, n-am să vă uit, prieteni ai mei! Întoarceți-vă sănătoși la apa obîrșiei voastre și vă doresc spor la năvod!

— Du-te sănătos! Iar dacă vînturile îți vor sta împotrivă și va fi să pribegești, nu umbla prin străini! Vino la rîul nostru! Ți-om face cu dragoste rînd între noi și împreună ne-om bucura de dobîndă! Impreună vom sta la focuri seara! Vom avea grijă ca balerka de vin niciodată să nu se istovească și să i se usuce doagele! Avem brazi destui în munte, ca să ai din ce-ți dura o căsuță de pescar!

— Scumpe și minunate inimi simple! Altele sînt vînturile care mă poartă pe mine! Oare pot lăsa pămîntul lui Ștefan Voievod pe mîna oricui? Mă duc în lume, să adun oaste! Cînd veți auzi cornurile lui Petru Rareș, să nu întîrziați!

Abia și-a sfîrșit cuvîntul. Au văzut venind care moldovenesti cu fugari. Toți aveau pe fețe spaima din țară. Bătrînii mînau bori mai repede, uitîndu-se des în urmă.

— Ce-i în Moldova, bătrîne bejenar? a întrebat Petru Rareș.

— Moldova arde! Femeile noastre au fost luate în robie! Ne-au ucis pruncii cu sulitele! Au coborît clopotele bisericilor și le-au încărcat în harabale! Acestea sînt veștile de la Moldova!

— Dar au pierit toate inimile viteze?
Bejenarul a stupit cu scîrbă:

— Se pare că însuși Petru Vodă a fugit ! Mai frumos i-ar fi stat să moară cu sabia în mână ! Dar așa-s vremurile de cînd Ștefan putrezește la Putna ! Parcă-i un făcut ! Mai ieri, ne-au bîntuit lăcustele, azi hălăduim prin țări străine ! Ce spuneți ? Oare n-au să treacă tătarii și turcii peste munți ?

— Mîna ! Mîna mai repede ! strigau alți bejenari, din îngrămădeala carelor.

Pescarii se uitau să-l mai vadă pe Petru Rareș, dar nu mai era, parcă intrase în pămînt. Apoi i-au zărit cușma de pescar, înaintea, în întîiele rînduri ale bejenarilor. Încotro se ducea ? Dojana bătrînului îl ardea. Era hotărît să facă pe dracu-n patru, s-adune oaste, să se întoarcă iar în țară ! Cu acest gînd, mergea repede, în straiile de pescar.

În urmă, s-auzeau larmele fugarilor, atît de tare, încît parcă toată țara suia la Ardeal, de spaima turcilor, tătarilor și șleah-ticilor. Mugeau vitele. Nechezau caii. Un blestem s-auzea :

— Vai, ardă-i para focului să-i ardă !

Se va mai întoarce Rareș ? Va mai putea reînvia vremurile de libertate ? Pierise vitejia o dată cu Ștefan Voievod ? În vreme ce țara se bejenea, ticăloșii ei boieri se adunaseră la Suceava ; intrau pe rînd în cortul lui Soliman și-i sărutau picioarele. Își trău bărbile prin pulbere, întărind robia, numai să-și păstreze răngurile și pămîntul. Puțin le păsa de arderea țării pînă-n temelii, cînd ei aveau chiupuri cu aur la păstrare. Cumplit gema țărănimea ! Unelte meșteșugarilor arseseră o dată cu ulițele lor. Începe mai cu sîrg o

vreme a banului întru dobândirea căruia pînă și țara era de vînzare. Se părea că falnicii stejari au pierit. Tributurile adunate de pe spinarea mulțimii, zornăiau în haznalele din Țarigrad,

Pînă ce, după cum se va vedea în filele următoare, alt viteaz a ridicat din pulbere sabia lui Ștefan Voievod.

CUPRINSUL

Precuvîntare	5
CAPITOLUL I	
Vedem cavalerii cruciați la Nicopole ; printre ei, un popă de la Burgundia ; apoi o bătălie înfricoșată	11
CAPITOLUL II	
Vremea lui Vodă Țepeș, cînd banii stă- teau pe jos, ca gunoaiele, și nu-i ridica nimeni ; istoria neguțătorului florentin și strașnica pățanie a pașei Hamza .	24
CAPITOLUL III	
Ascultăm istoria lui Ștefan cel Mare . .	37
CAPITOLUL IV	
Feciorul Rareșoaiei	81
CAPITOLUL V	
Vremea lui Ion Vodă	97